

TECHNICKÁ UNIVERZITA V LIBERCI

FAKULTA PŘÍRODOVĚDNĚ-HUMANITNÍ A PEDAGOGICKÁ

Katedra: Filosofie

Studijní program: Specializace v pedagogice

Studijní obor (kombinace): Humanitní studia – Anglický jazyk

ODÍVÁNÍ A ZDOBENÍ TĚLA V KULTUŘE AFRIKY

CLOTHING AND BODY DECORATION IN THE CULTURE OF AFRICA

Bakalářská práce: 2010-FP-KFL-054

Autor:

Věra NECHVÁTALOVÁ

Podpis:

Adresa:

Blatnice 25

Jaroměřice nad Rokytnou, 67551

Vedoucí práce: PhDr. Lud'ka Hrabáková, Ph.D.

Počet:

stran	grafů	obrázků	tabulek	pramenů	příloh
69	0	48	0	26	0

V Liberci dne: 1.12.2010

TECHNICKÁ UNIVERZITA V LIBERCI

FAKULTA PŘÍRODOVĚDNĚ-HUMANITNÍ A PEDAGOGICKÁ

Katedra filosofie

ZADÁNÍ BAKALÁŘSKÉ PRÁCE

(pro bakalářský studijní program)

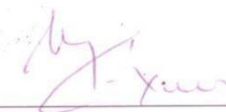
pro (kandidát): Věra NECHVÁTALOVÁ
adresa: Blatnice 25, 675 51 Jaroměřice nad Rokytnou
studijní obor (kombinace): Humanitní studia - Anglický jazyk
Název BP: **Odivání a zdobení těla v kultuře Afriky**
Název BP v angličtině: **Clothing and Body Decoration in the Culture of Africa**
Vedoucí práce: PhDr. Luďka Hrabáková, Ph.D.
Konzultant:
Termín odevzdání: květen 2010

Poznámka: Podmínky pro zadání práce jsou k nahlédnutí na katedrách. Katedry rovněž formulují podrobnosti zadání. Zásady pro zpracování BP jsou k dispozici ve dvou verzích (stručné, resp. metodické pokyny) na katedrách a na Děkanátě Fakulty přírodovědně-humanitní a pedagogické TU v Liberci.

V Liberci dne 9. dubna 2009

děkan

vedoucí katedry

Převzal (kandidát): VĚRA NECHVÁTALOVÁ

Datum: 14.5.2009

Podpis: *Luďka Hrabáková*

Název BP: ODÍVÁNÍ A ZDOBNÍ TĚLA V KULTUŘE AFRIKY

Vedoucí práce: PhDr. Lud'ka Hrabáková, Ph.D.

Cíl: Cílem práce je popis specifických projevů oděvní kultury a zdobení těla v různých částech afrického kontinentu. Autorka zaměří svou pozornost také na to, jak tyto prvky ovlivnily západní kulturu.

Požadavky:

Metody: Shromažďování, analýza a srovnávání dat.

Literatura: JIROUŠKOVÁ, Jana - DIRNOVÁ, Renata. Severní Afrika : Maroko, Alžírsko, Tunisko. Vyd. 1. Praha : NLN, Nakladatelství Lidové noviny, 2007. ISBN 978-80-7106-914-0.
JIROUŠKOVÁ, Jana. Černá Afrika. Praha : Lidové noviny, 2003. 165 s. Dějiny odívání. ISBN 80-7106-367-3.
PERANI, Judith - WOLFF, Norma Hackleman. Cloth, dress and art patronage in Africa. 1st pub. Oxford ; New York : Berg, 1999. vi, 217 s. Dress, body, culture. ISBN 1-85973-295-X.

Prohlášení

Byl(a) jsem seznámen(a) s tím, že na mou bakalářskou práci se plně vztahuje zákon č. 121/2000 Sb. o právu autorském, zejména § 60 – školní dílo.

Beru na vědomí, že Technická univerzita v Liberci (TUL) nezasahuje do mých autorských práv užitím mé bakalářské práce pro vnitřní potřebu TUL.

Užiji-li bakalářskou práci nebo poskytnu-li licenci k jejímu využití, jsem si vědom povinnosti informovat o této skutečnosti TUL; v tomto případě má TUL právo ode mne požadovat úhradu nákladů, které vynaložila na vytvoření díla, až do jejich skutečné výše.

Bakalářskou práci jsem vypracoval(a) samostatně s použitím uvedené literatury a na základě konzultací s vedoucím bakalářské práce a konzultantem.

V Liberci dne: 1. 12. 2010

Podpis:

Anotace

Bakalářská práce pojednává o specifických projevech oděvní kultury a zdobení těla v různých částech afrického kontinentu. Zaměřuje se především na oblast severní Afriky a černé Afriky. Úvodní část rozebírá funkce a symboly oděvu, šperku a zdobení těla. Tato část je dále doplněna o popis odívání a zdobení těla v severní Africe a následně v černé Africe. Následující část je věnována vzájemným vlivům a módním inspiracím, jimiž se Evropa a Afrika vzájemně ovlivnily.

Klíčová slova

Oděv, móda, odívání, zdobení těla, kultura, severní Afrika, černá Afrika

Annotation

This Bachelor Thesis deals with specific manifestations of clothing culture and body decoration in different parts of the African continent. Primarily it focuses on North Africa and black Africa. The introductory part discusses functions and symbols of clothes, jewellery and body decoration. This part is further complemented by the description of clothing and body decoration in North Africa and then in the black Africa. The following part is devoted to the mutual influences and fashion inspirations by which Europe and Africa are mutually influenced.

Key words

Clothes, fashion, clothing, body decoration, culture, North Africa, Black Africa

Annotation

Die Bakalararbeit befasst sich mit den spezifischen Erscheinungsformen der Kultur, Mode und Kunst am Körper in verschiedenen Teilen des afrikanischen Kontinents. Die Arbeit konzentriert sich hauptsächlich auf Nordafrika und Schwarzafrika. Der einleitende Teil diskutiert Funktionen und Symbole, Kleidung, Schmuck und Kunst am Körper. Dieser Teil der Bakalararbeit wird weiter durch die Beschreibung der Kleidung und Körper Kunst in Nordafrika und dann

in Schwarzafrika ergänzt. Der folgende Abschnitt ist den gegenseitigen Einflüssen und modischen Inspirationen gewidmet, durch die sich Europa und Afrika sich gegenseitig beeinflusst haben.

Schlüsselwörter

Kleidung, Mode, Kleiden, Körper Kunst, Kultur, Nordafrika, Schwarzafrika

OBSAH

1 Úvod.....	9
2 Symbolická funkce oděvu, šperku a zdobení těla.....	11
2.1 Oděv a móda	11
2.2 Funkce a symbolika v odívání a zdobení těla v Africe.....	12
2.3 Rituální funkce odívání a zdobení těla	14
2.4 Zprostředkování společenského postavení	14
2.4.1 Zdobení těla	18
2.5 Oděv symbolizující zaměstnání nositele.....	19
2.6 Zprostředkování pohlavních rolí.....	19
2.7 Magicko-náboženské funkce oděvu a zdobení těla	20
3 Oděv a zdobení těla v severní Africe.....	22
3.1 Oděv.....	22
3.1.1 Materiály.....	22
3.1.2 Vzory	23
3.1.3 Pánský oděv	26
3.1.4 Dámský oděv	29
3.1.5 Dětský oděv	33
3.2 Oděvní doplňky.....	33
3.2.1 Šperky	33
3.2.2 Účesy	36
3.2.3 Pokrývky hlavy.....	37
3.2.4 Kosmetika	39
3.2.5 Tetování	40
3.2.6 Obuv.....	41
4 Oděv a zdobení těla v černé Africe.....	42
4.1 Oděv.....	42
4.1.1 Vzory	42
4.1.2 Oděv dospělých.....	47
4.1.3 Dětský oděv	50
4.2 Oděvní doplňky.....	51
4.2.1 Šperky	51

4.2.2 Účesy	52
4.2.3 Pokrývky hlavy	54
4.2.4 Tetování, skarifikace, malba na těle	54
5 Vzájemné vlivy Evropy a Afriky v oděvu a úpravě těla.....	57
5.1 Arabské inspirace v evropské módě	57
5.1.1 Etno styl	57
5.1.2 Tetování – etno ornamenty	58
5.1.3 Aladinky – obuv.....	59
5.1.4 Kostýmy – břišní tance	60
5.2 Inspirace tradiční africkou kulturou.....	60
5.2.1 Oděv a doplňky	60
5.2.2 Afro účesy.....	61
5.2.3 Bodyart.....	62
5.3 Evropské vlivy v černé Africe	63
5.3.1 Oděv a doplňky	63
5.3.2 Ideál krásy.....	64
6 Závěr	65
7 Slovníček specifických pojmů	67
8 Použité zdroje	68
8.1 Literatura.....	68
8.2 Internetové zdroje - informace.....	69
8.3 Internetové zdroje - obrázky	69

1 Úvod

Každý národ je spojen s kulturou, která ovlivňuje smýšlení lidí, tradice, náboženství, umění, literaturu, hudbu v jednotlivých státech na různých kontinentech. Také oděv je chápán jako znakový systém, který je spjat s kulturou. Ne nadarmo se říká, že šaty dělají člověka. Oděv nepochybně souvisí s estetickým vnímáním, ideálem krásy a současně slouží jako prostředek ke komunikaci jedince se světem. Především v africké kultuře oděv sděluje mnohé. Jednotlivé oblasti a skupiny obyvatel v Africe se odlišují oděvem, který nosí. Používají různé materiály i střihy pro zhotovení oděvu, můžeme si povšimnout i různých způsobů nošení oděvu. Především tradiční oděv, který je naštěstí i přes mnohé evropské vlivy v Africe stále oblíbený, plní spoustu funkcí a ukrývá množství symbolů.

Velice mě zaujala symbolika a funkčnost tradičních oděvů, a proto jsem si zvolila téma Odívání a zdobení těla v kultuře Afriky. Za cíl mé práce jsem si stanovila popsat a blíže pochopit tuto problematiku ve dvou významných částech Afriky. Pro zpracování jsem si vybrala severní Afriku (Maroko, Alžírsko, Tunisko) a černou Afriku (Keňa, Nigérie, Namibie, Tanzánie, Etiopie, Jihoafrická republika, Demokratická republika Kongo a další) - dvě oblasti, které jsou tolik odlišné a současně mají mnohé společné.

Úvodní práce zaměřím na symboliku a funkčnost tradičního oděvu, šperku a zdobení těla. Přiblížím čtenáři, že vedle estetické a ochranné funkce plní oděv v Africe i funkci magicko-náboženskou, rituální, symbolizuje také pohlavní role, zaměstnání nositele, či příslušnost k určitému etniku. Tyto funkce v několika podkapitolách blíže popíši a specifikuji je na konkrétních příkladech.

Následující a současně nejpodstatnější část bude věnována oděvu a zdobení těla v severní Africe a dále i v Africe černé. Blíže uvedu jaké materiály, vzory a motivy lidé používají při zhotovování tradičního oděvu, zaměřím se blíže na jednotlivé druhy pánského, dámského a dětského oděvu. Současně svoji pozornost obrátím k oděvním doplňkům, které dotvářejí celkový význam oděvu. Mezi oděvní doplňky zahrnu šperky, účesy, pokrývky hlavy, obuv, užití kosmetiky, tetování, v případě černé Afriky také skarifikaci a malbu na těle.

V závěrečné části bakalářské práce se zaměřím na vzájemné ovlivňování Evropy a Afriky v oblasti odívání a zdobení těla. Důraz kladu převážně na inspirace arabskou módou, která v současné době hraje podstatnou roli jak v České Republice,

tak i v Evropě jako celku. Část věnuji také tradičním africkým inspiracím v evropské módě. Současně musím zmínit, že tak jak Evropany láká svojí tajemností a barevností africká móda, láká i Afričany evropský styl odívání a ideál krásy. Závěrečnou kapitolu věnuji tedy evropským vlivům v černé Africe.

Směřování této bakalářské práce budu podřizovat dostupným zdrojům. Svoji pozornost zaměřím převážně na literární prameny. Hlavními zdroji pro zpracování bakalářské práce budou knihy „Severní Afrika“ a „Černá Afrika“ od Jany Jirouškové. Použiji také knihu v anglickém znění „Cloth, dress and art patronage in Africa“ od Judith Perani a Normy H. Wolff, která doplní informace z české literatury. Můj zájem obrátím také k internetovým zdrojům, které mi pomohou lépe pochopit problematiku této práce. Pro lepší představu doplňuji bakalářskou práci o vyobrazení z internetových stránek a použité literatury.

2 Symbolická funkce oděvu, šperku a zdobení těla

2.1 Oděv a móda

V hudbě, literatuře, malířství, ale také v politice a filosofii se prosazuje móda. Největší vliv má však móda v oblasti odívání. Celý vývoj odívání je spjat s módou, která ovlivňuje oblékání skupin i jedinců. Oděv je znakový systém, který je nerozlučitelně spjat s kulturou, se systémem ve společnosti, hospodářstvím. Souvisí také s estetickým vnímáním, kde hlavní roli hraje ideál krásy. „Estetika módy se podílí výrazně na stylizaci estetického ideálu lidského zevnějšku. A nejen to: souhrnnost a symbolika jejího tvarosloví zahrnuje v sobě i stylizaci psychickou a duchovní.“¹

Pro oděvní tvorbu je charakteristická vkusnost, módní aktuálnost, také závaznost vůči společenským a funkčním požadavkům. Náš vkus je ovlivněn vzděláním, životními zkušenostmi, schopností vnímat a hodnotit. Svůj vliv má i míra přirozeného estetického citu a míra kritičnosti. Ačkoli se v něm odráží osobnost jedince, velikou roli zde hraje i názor celé společnosti. Oděv je prostředkem komunikace se světem, zprostředkovává názory o světě i o jedinci samotném. Jedinec, který má přehled o oděvní módě, může tak vyčíst z oblečení ostatních jejich sociální i kulturní zařazení. Oblečení také vypovídá o naší psychice.

Móda doprovází oděv již od jeho počátků. S objevem funkčnosti oděvu (ochrana před vlhkem, chladem) se objevily i snahy o jeho estetický a stylizační význam. Móda zařazuje i ozvláštňuje jedince v přírodě a ve společnosti.

I když je odívání velmi individuální projev, musíme se zmínit také o napodobování okolí. Jedinec si na základě svých zkušeností a pozorování okolního světa utváří představu o sobě samém a hledá formu autostylizace. Ve vývoji módy hrálo veliký vliv napodobování slavných osobností.

Svůj vliv na vývoj oděvu měl i průmysl. S průmyslovou společností se změnila jeho společenská i spotřební funkce. Odívání ovlivnil rozvoj výroby tkanin, pletenin, oděvů, obuvi, doplňků, velikou změnu přineslo i nahrazování přírodních materiálů umělými vlákny. Změnilo se celkové pojetí módy. V době středověku byl oděv cennou součástí majetku a donedávna se dokonce oděv dědil z generace na generaci. Později – společně

¹ KYBALOVÁ, Ludmila - HERBENOVÁ, Olga - LAMAROVÁ, Milena. Obrazová encyklopedie módy. Praha: 1973, s. 11.

s hromadnou výrobou oděvů – se změnilo celé hodnocení oděvu. Kvalita se již nevztahovala k dlouhodobé trvanlivosti materiálu. Více se klade důraz na snadnost udržování oděvu, nemačkovost materiálu, stálost barvy a tak dále. Hromadná výroba oděvů umožnila jejich dostupnost pro každého. A tak záleží na nás, abychom naši individualitu vhodně dotvářeli výběrem a kombinací vhodných součástí oděvu. Pro zdůraznění individuality je také možné zvolit zakázkovou řemeslnou výrobu a používání neobvyklých materiálů.

Společnost byla a je v poslední době stále pod větším vlivem umělých věcí. To také můžeme vidět v oblasti odívání. Příkladem zde mohou být stále více používaná umělá vlákna. Běžné jsou dnes i plastické operace, které lidé podstupují, aby zkrášlili svůj zevnějšek. Však v poslední době lze sledovat přesun zájmu lidí z umělého na přírodní a přirozené. V oblíbě tak opět začíná být vlna, bavlna, kůže, len. Roste i touha po přirozeném lidském těle.

2.2 Funkce a symbolika v odívání a zdobení těla v Africe

Textil v Africe je možné chápat jako ceněný kulturní artefakt, který hraje důležitou roli při sňatku, politických i rituálních příležitostech. Oděv dává tělu jistou identitu a také význam. Lidé v Africe často používají nejrůznější pokrývky hlavy a styly účesů k vyjádření společensky sdílených a hluboce dodržovaných kulturních přesvědčení a hodnot vzhledem k etniku, pohlaví, životnímu stádiu, společenskému postavení, autoritě a zaměstnání.

Tradiční životní styl Afričanů je velice blízký přírodě, a tak se oděvy a jejich části zhotovují především z přírodních materiálů – jako je kůže, kozí vlna, bavlna, hedvábí, kůra stromů, lýko, rafiová vlákna. V dnešní době má velký vliv i dovoz materiálů. Značný rozdíl můžeme sledovat mezi odíváním ve městě a na venkově. Stále více se do Afriky dostávají evropské vlivy.

Sociální postavení lidí v Africe je možné poznat z jejich tradičního oděvu a šperku. Africký oděv v sobě nese bohatou symbolickou zprávu díky barvě a vzorům. Díky oděvu tedy zjistíme společenskou příslušnost, můžeme také vyčíst v jakém stupni iniciace se jedinec nyní nachází.

V Africe je charakteristickým rysem textilií barva. Ta také hraje velice významnou symbolickou roli a pozvedá význam oblečení. Například červená je spojována

s politickými a nadpřirozenými silami, promítá sílu a zároveň naznačuje nebezpečí. Bílá má příznivější sdělení. Bílou můžeme spojovat s čistotou a odkazuje nás k duchovnímu světu. Černá je spojována s temnotou neznáma a smrti. U kmene Zuluů je velice významné korálkové šperkařství. Ženy si mezi sebou předávají znalosti o významu jednotlivých tvarů a barev. To je velice důležité, protože barva může mít současně pozitivní i negativní význam, jak je možné vidět z následujícího obrázku.

pozitivní význam	barva	negativní význam
svatba, obnova	černá	smrt, neštěstí
věrnost	tmavě modrá	nemoc
zdraví, plodnost	žlutá	zlo, závist
spokojenost, rodinné štěstí	zelená	rozpad pravidelného řádu
společenský úspěch	ružová	lež, nerozhodnost
láska, silné emoce	červená	agresivita
duchovní láska, čistota, panenství	bílá	smrt

Obrázek 1 – Význam jednotlivých barev²

Černá barva může znamenat na jedné straně manželství a na druhé neštěstí, smrt. Šperky zuluských žen mají nejen funkci estetickou, ale také informativní. Pozorovatel, který je zasvěcen do těchto významů barev a tvarů je schopný vyčíst mnohé o nositelce šperku. Na výrobu oděvů se v Africe používají barvené látky, které jsou obarveny přírodními materiály, jako je například indigo. Funkci estetickou a také sdělovací mají také vzory na látkách. Zasvěcený pozorovatel je opět schopný rozpoznat jak sociální postavení jedince, tak i jeho náladu. Vyvodit může i to, jestli se jedná o oděv všední či sváteční.

² JIROUŠKOVÁ, Jana. Černá Afrika. Praha 2003, s. 121.

Afričané rozvinuli bohaté textilní tradice a rozlišovací formy oblečení. V nejrůznějších typech oděvu můžeme sledovat znaky, které symbolizují pohlaví, sociální postavení, věrnost určitému náboženství, také významnost dané osoby. Oděv v Africe tedy přenáší informaci a zprostředkovává význam díky sdíleným porozuměním v sociokulturním kontextu.

2.3 Rituální funkce odívání a zdobení těla

Jednou z mnoha funkcí odívání a zdobení těla je funkce rituální. Život v tradiční africké společnosti je spojen s přechodovými rituály – tzv. iniciacemi. Jedná se o moment změny, který je doprovázen obřadem. Iniciací je i přechod ze společnosti dětí do společnosti dospělých. Průběh takových iniciačních slavností se odlišuje u jednotlivých etnik. Přechod z jedné skupiny do jiné je symbolizován novým oděvem, charakteristické je také pomalování těla hlinkou a barvami, pomazání krví či skarifikace a tetování. Průběh iniciace se skládá z několika fází. V počátku je fáze přípravy na iniciaci a izolace od ostatních. V tomto období jedinec dostane oděv, který mohou nosit pouze dospělí. Důležitou součástí těchto iniciací je obřízka či nějaký zásah na těle. Je to mnohdy bolestný zákrok, který je trvalou památkou na provedený rituál. Během tohoto rituálu je velmi významný oděv. Chlapci si čtvrtý den po provedení obřízky oblékají ženské šaty, tvář si potírají bílou hlinkou a hlavu si zdobí čelenkou, která je ozdobena ptačím peřím. To slouží jako symbol toho, že jejich přechodové rituály byly ukončeny. Tetování a jizvení těla také bývá spojováno s odvahou a statečností jedince.

2.4 Zprostředkování společenského postavení

Přestože evropské vlivy stále více ovlivňují Afriku, můžeme i dnes rozpoznat majitelovu příslušnost v určité společenské vrstvě, i z jaké oblasti jedinec pochází. K tomu nám napomáhá oděv a jeho barevnost. Tradiční způsob oblékání je více typický pro venkov (převážně u starších generací), ve městech začínají mít vliv módní trendy z Evropy. Můžeme tedy sledovat velké rozdíly mezi venkovským a městským oděvem. Dnes je zcela běžné, že se ženy a muži pracující v bankách a na úřadech oblékají podle evropské módy.

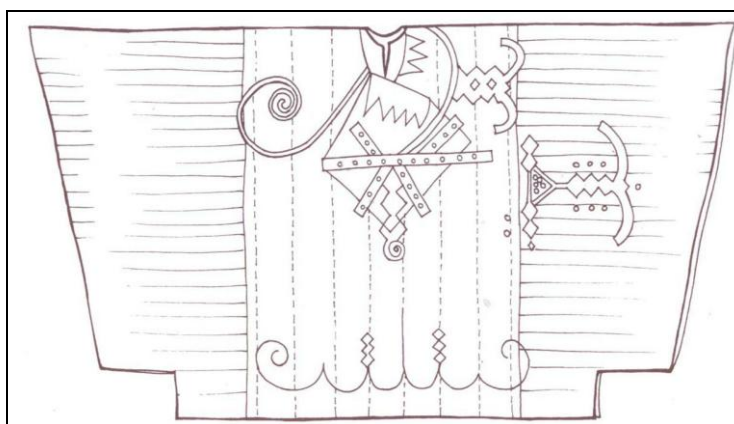
Oděv hraje v životě Afričanů důležitou roli. Pýcha na rodinu, politické přiřazení, dokonce i přátelství mohou být vyjádřeny nošením stejného oblečení. To slouží k vyjádření jejich skupinového členství. Stejně tak jsou i pokrývky hlavy důležitou

součástí oděvu. Mohou sdělovat mnoho o sociálním postavení majitele. „Podle pokrývky hlavy se dalo hned na první pohled určit, kdo se pohybuje ve vladařově paláci, či která žena je provdána.“³ Prostřednictvím pokrývky hlavy je například možné vyjádřit sebeúctu. Čepice je ceněný doplněk, kterým mohou lidé v Africe doplňovat jejich vzhled a měnit tak celkový význam oděvu podle potřeby pro nejrůznější příležitosti. Také látka, ze které je pokrývka hlavy vyrobena hraje podstatnou roli. Látka je totiž ukazatelem osobního bohatství a postavení ve společnosti. Vyjádřit svůj názor lze také prostřednictvím různých vzorů, hesel a přísloví na oděvu, která se vztahují k současným sociálním a politickým událostem. Nejtypičtější pánskou pokrývkou hlavy v oblasti Maghrebu je tzv. šešija. Tento typ pokrývky zvýrazňoval postavení jejího nositele. Šešija patří k nejoblíbenějším pokrývkám hlavy jak ve městě, tak i na vesnici. Je vyrobena z vlny a má červenou barvu a doplňuje ji hedvábný střapec. Oblíbenost této pokrývky hlavy stoupla natolik, že v 1. polovině 20. století ji lidé nosili jako symbol národní identity. V Maroku zkušený pozorovatel mohl rozeznat, jakou funkci zastávají hodnostáři v paláci panovníka. Nejvýše postavení muži nepoužívali bílé pruhy látky na omotání šešije pouze z obyčejné bavlny, ale používali nejjemnější mušelin, který se dovážel z Anglie. U dámských pokrývek hlavy si můžeme všimnout bohatého vyšívaní. Tyto pokrývky hlavy nás informují nejen o sociálním postavení jejich nositelek, ale také o jejich etnické příslušnosti. „Pouze tuarežské ženy nosí bavlněný šátek nazývaný ekerhej.“⁴ Na ostrově Džerba jsou pro ženy typické malé kulaté čepce.

Africké rodiny často potvrzují svoji prestiž oděvem předávaným z generace na generaci, ten pak nosí při speciálních a významných událostech. To symbolizuje jejich rodinné bohatství. Příkladem mohou být pánské vyšívané košile agbady. Tato splývavá košile je bohatě zdobena výšivkou a je charakteristická svými širokými rukávy. Takový oděv nosí muži urozeného původu, jako například náčelníci nebo králové. Oblékají ho při slavnostních příležitostech, mezi které můžeme počítat události jako jsou svatby a pohřby. Výroba těchto košil je nákladná. Jsou zhotoveny z ručně tkaných látek a doplněny bohatým zdobením. Proto se tyto košile pečlivě uchovávají a předávají se z generace na generaci – z otce na syna. Tato košile byla považována jako opravdové bohatství. Jsou typické v Nigérii.

³ JIROUŠKOVÁ, Jana - DIRNOVÁ, Renata. Severní Afrika: Maroko, Alžírsko, Tunisko. Praha 2007, s. 88.

⁴ JIROUŠKOVÁ, Jana - DIRNOVÁ, Renata. Severní Afrika: Maroko, Alžírsko, Tunisko. Praha 2007, s. 93.

Obrázek 2 – Rozložená volná pánská košile s ruční výšivkou (Nigérie)⁵

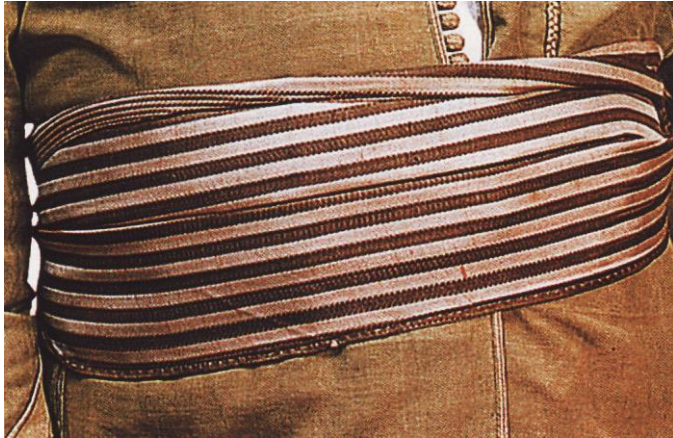

Obrázek 3 - Abgada⁶

Dalším kusem oděvu, který určuje sociální postavení – dokonce i věk jeho majitele, je šemla. Tento pruh látky, který bývá například v Tunisku přepásaný okolo hrudníku jeho majitele, rozlišuje svým materiálem a barevností dospělé muže od mladých chlapců. Malí chlapci nosí opasky ve velmi výrazných barvách – žluté, modré, zelené, červené a pod. Dospělí muži mají naopak tyto opasky méně zdobné - v barvách jako je béžová, bílá, hnědá. Podobné opasky používali i obchodníci. Tyto opasky obchodníků se nazývaly kamel a byly typické svými kapsami a velmi kvalitním materiálem, ze kterého byly vyrobeny. Oděv je vhodným poplatkem vůdci, je to velmi ceněné zboží, také vhodný dar nebo oběť božstvu.

⁵ JIROUŠKOVÁ, Jana. Černá Afrika. Praha 2003, s. 60.

⁶ JIROUŠKOVÁ, Jana. Černá Afrika. Praha 2003, s. 61.

Obrázek 4 – Šmla: pro muže – hedvábná, méně zdobná, pro chlapce - barevná⁷

Dary látek a oblečení jsou často používány ke stvrzení politického spojení, také ke stvrzení sňatku. Uzavření sňatku v Africe patří k nejdůležitějším okamžikům. V Maghrebu (oblast Maroka, Alžírsko, Tunisko) se přípravám na svatbu věnuje obrovská pozornost. Je možné, že doba mezi zasnoubením a svatbou trvá okolo tří let. Během této doby se připravuje také věno nevěsty. To se skládá jak z nábytku, vybavení domácnosti, tak i ze šperků a oděvů. Rodina nevěstě pořizuje vybavení domácnosti a nábytek. Z manželových peněz se obstarají šperky, textilie, oděvy. Dary od ženicha nevěstě ukazují sociální postavení jejího nastávajícího a také jsou známkou jeho zájmu o ženu. Při svatebních slavnostech se sedmý den koná obřad zvaný tahzim, což znamená opásání nevěsty. Tento obřad je vykládán různě v odlišných regionech. Opásání nevěsty může někde symbolizovat konec svatebních slavností a návrat svatebčanů k běžnému životu. Jinde může opasek použitý při obřadu symbolizovat manželský svazek a jeho pevnost. Odlišné zvyky v nošení opasku můžeme pozorovat na jihu Tuniska. Zde nosí nevěsty a příbuzné ženy bílé a červené opasky, a to po celou dobu slavností svatby. Svatební šál zvaný bachnuk je typický pro berberské ženy v oblasti tuniského Gabesu. Šál má velkou rozlišovací funkci. Díky němu můžeme rozlišit svobodné dívky od nevěst a vdaných žen. Nevěsty si oblékají bavlněný svatební šál, který je obarven

⁷ JIROUŠKOVÁ, Jana - DIRNOVÁ, Renata. Severní Afrika: Maroko, Alžírsko, Tunisko. Praha 2007, s. 43.

černou, modrou a červenou barvou. Je také zdoben bílou výšivkou. Pro svobodné dívky je typický tento šál pouze v bílé barvě bez dalších ozdob. Vdané ženy používají červený šál a starší ženy nosí šál v černé či indigově modré barvě. Podle závoje nevěsty je také možné poznat z jaké oblasti dívka pochází. „V Hammametu je závoj oranžový, v Monastiru žlutý nebo modrý, v Raf Raf fialový a v Sús tmavě zelený a někdy i černý.“⁸ Symbolické rozlišení žen se používá i při svátku, kdy se hledají partneři pro sňatek. Tento svátek je typický pro berberskou populaci v oblasti Vysokého Atlasu. Ženy toužící po muži a sňatku mají na sobě oblečené dlouhé bílé tuniky a okolo ramen mají bílé našasené pláště. Svoji šanci tu mají i ovdovělé a rozvedené ženy. Ty mají na hlavách čepičky doplněné o střípce či bambule v různých barvách. Panny je možné poznat podle čepiček, které jsou ploché, kulaté a bez ozdob.

V Alžírsku jsou mezi muži v oblibě široké kalhoty zvané serwal. Nohavice těchto kalhot byly zakončeny pod kolena manžetou. Námořní důstojníci z Maroka nosily takové kalhoty v tmavě červené nebo také v hnědé barvě. Podle postavení majitele byly tyto kalhoty šity i v jiných barvách a z různých materiálů.

2.4.1 Zdobení těla

Zdobení těla je typické pro všechna etnika na světě. Můžeme rozlišovat tři druhy zdobení: malba na těle, tetování a skarifikace – neboli zjizvování těla. Tetování a skarifikace vyjadřují příslušnost k určité sociální skupině, toto zdobení těla má také estetickou funkci a zajisté i erotický podtext. V mnoha případech je také tetování a zjizvování důkazem mužnosti. U žen dochází k takovému zdobení těla kvůli touze být krásná a přitažlivá. U některých etnik muži po své ženě tetování požadují, jelikož je to známka toho, že je žena dokáže plně uspokojit. Před sňatkem se muž vždy musí obeznámit s tetováním své nastávající. Malba na těle je typická jak pro ženy, tak i pro muže. Mladí Masajové z východní Afriky si okolí očí malují bílou barvou jako známku toho, že zakončili iniciační obřady obřízkou. V severní Africe tetování a další zdobení těla má nejen funkci ochranou a estetickou, vypovídá také o identitě nositele. V této části je velice oblíbená i malba henou, odkud také pochází. Podle tetování je možné poznat, jestli je žena svobodná nebo provdaná.

⁸ JIROUŠKOVÁ, Jana - DIRNOVÁ, Renata. Severní Afrika: Maroko, Alžírsko, Tunisko. Praha 2007, s. 73 – 74.

Afričané jsou typičtí svými rozmanitými účesy. Úpravě vlasů je v Africe věnována značná pozornost. Místní účesy splňují bohatou významovou funkci. Žádný účes není individuální, ale jednotlivé typy účesu jsou vždy určeny pro speciální obřady, rituály. Mohou hrát důležitou roli při oslavách šťastných událostí. Zajisté se uplatňují u příležitostí, jako je narození dítěte, sňatek a přechod z jednoho životního období do dalšího. Velký význam však mají účesy právě jako symbol společenského postavení a příslušnosti k určité společenské skupině. „Manželky oby (vládce) Beninu měly výhradní právo na konkrétní typ účesu a žádná jiná žena, bez ohledu na výši postavení ve společnosti, neměla právo tento účes nosit, pokud by nedostala od krále zvláštní povolení. Některé královské rodiny teprve nedávno tyto zákazy uvolnily, takže dnes není snadné identifikovat manželku oby podle úpravy vlasů.“⁹ Díky tomu, že každý účes měl specifický význam, bylo v minulosti v Africe méně typů účesů. Na zvolení účesu se podílelo několik faktorů jako majetkové postavení rodiny nositele, vliv mělo i společenské postavení a typ obřadu, na který se dotyčný chystal. Na rozdílnost účesů mělo také vliv příslušenství k různým antropologickým skupinám. Značně se lišil účes Pygmejů, Křováků a například Somálců. Většinou vlasy dorůstají jen několika centimetrů. Pro bohaté vyjádření tedy Afričané používají různé druhy přičesků a ozdob.

2.5 Oděv symbolizující zaměstnání nositele

Zaměstnání v Africe bývá snadno poznatelné díky oblečení jedince. Pokud úkol jedince spočívá ve fyzické práci, oděv bývá často starý a otrhaný. Pro určitá zaměstnání je dokonce určitý oděv typický. Příkladem může být oděv lovců. Odlišný oděv také nosí lidé věnující se magii. Nosí nejrůznější doplňky, aby učinili dojem na klienty jejich kontrolou nad nadpřirozenými silami. V Demokratické Republice Kongo nosí typický kostým pokrytý kůží divoké zvěře, leopardími zuby, ptačím peřím, různými sušenými rostlinami, zvonečky a vším ostatním, co je neobvyklé, ale možné nosit.

2.6 Zprostředkování pohlavních rolí

V Africe pohlaví určuje také ženské a mužské styly odívání, současně i zdobení těla. Na rozlišení dvou pohlaví se podílí jak oděv, tak i doplňky, které jsou považované za nezbytné. Svůj vliv zde hraje i zakrývání určitých částí těla látkou. V jižní Africe je velice oblíbený kožený oděv, avšak kvůli klimatickým podmínkám se tento oděv

⁹ JIROUŠKOVÁ, Jana. Černá Afrika. Praha 2003, s. 106 – 107.

omezuje na minimum. Většinou se jedná o malou bederní zástěrku. V některých společnostech prikazuje morálka ženám zahalovat celá stehna. Musí proto nosit dlouhé sukně. „Zatímco odhalená horní polovina těla nechává východoafrické muže chladné, ukázat koleno by znamenalo velkou výzvu.“¹⁰ V Ghaně se oděv chlapců a dívek rozlišuje již od narození. V období pátého a šestého roku slušnost požaduje, aby děti nosily pruh červené látky sloužící k zakrytí genitálií. Ve věku sedmi let se zakrývá část těla od pasu po kolena speciálním pláštěm. Z důvodu první menstruace se u dívek v období dospívání nahrazuje červený pruh látky za bílé spodní prádlo, aby byla sledována první menstruace.

V jižní Africe jsou děti v útlém dětství nahé a jejich matky je nosí v pruhu látky připevněném na svém těle. Až později dostávají oděv, který je často zmenšeninou oděvu dospělých. Například malé holčičky zde nosí sukničky z korálek, které jsou velice podobné sukním jejich matek. Typické jsou pro ně i masivní náramky na ruku a nohou.

Zpočátku se dětský oděv v Maghrebu neliší podle pohlaví a děti zde nosí různé druhy dlouhých košil. Pokud ale chtějí dohodnout sňatek, tak volí speciální oděv. Ten je také vyžadován při chlapecké obřízce. První odlišnosti v oděvu se objevují v období dospívání. Oděv se v ničem neliší od oděvu dospělých. Dívky si začínají zahalovat vlasy a chlapci si mohou poprvé obléknout pánské košile.

2.7 Magicko-náboženské funkce oděvu a zdobení těla

Při svatebních obřadech se žena prezentuje svým příbuzným v sedmi různých tunikách. Součástí tohoto obřadu je přechod ženy z rodného domu do manželova domu. Při něm si žena na sebe obléká dlouhý bílý plášť. Ten symbolizuje přechod mezi dětstvím a dospělostí. Mohou jej nosit pouze zasnoubené dívky. Tento oděv je bohatě doplněn různými amulety a symboly, aby zabránily možnému uhrnutí při cestě z jednoho domu do druhého. Při svatebních slavnostech je běžnou tradicí opásání nevěsty. Tento opasek, kterým je nevěsta opásána, má červenou barvu. Tato barva symbolizuje ochranu nevěsty před nečistými silami. Magii používají berberské ženy i pro zabezpečení svého šťastného života. Používají červenou hedvábnou stužku a cukr. „Stuhou si mladá žena omotá levé koleno a cukr si vloží do úst. Červená stuha je symbolem odchodu z období dětství a má přilákat rodinné štěstí. Cukr v ústech zabezpečí, že hlas ženy bude vždy

¹⁰ JIROUŠKOVÁ, Jana. Černá Afrika. Praha 2003, s. 66.

sladký a příjemný.“¹¹ Svoji ochranou funkci má i výšivka. Vedle estetické funkce může sloužit jako ochrana před mocí džinů a uhranutím. Berberské ženy přikládají ochrannou funkci stříbrným ozdobám, které si vkládají do vlasů. U tuarežských dívek se klade důraz na vytvoření účesu. Svatební účes dívek by měla vytvořit žena kováře. Jen žena kováře má totiž zvláštní schopnosti a dokáže vytvořit účes, který nevěstu ochrání. I tetování má ochrannou funkci. Berberské ženy věří, že je jejich tetování ochrání před neplodností či uhranutím. V jižním Alžírsku ženy věří, že tetování ve tvaru obráceného písmene M nebo V je ochrání před různými nemocemi, či je dokonce z nemoci vyléčí.

¹¹ JIROUŠKOVÁ, Jana - DIRNOVÁ, Renata. Severní Afrika: Maroko, Alžírsko, Tunisko. Praha 2007, s. 78.

3 Oděv a zdobení těla v severní Africe

3.1 Oděv

Oblast severní Afriky, nazývaná také Maghreb, je v dnešní době obývána převážně Araby a Berbery. I zde hraje důležitou roli odívání. „Oblast Maghrebu je z hlediska odívání velmi různorodá a i zde platí, že šaty dělají člověka. Jednotlivé oblasti a skupiny obyvatel se odlišují nejen používanými materiály a střihy, ale i způsoby nošení oděvu. Na první pohled poznáme, zda jsme potkali berberskou dívku nebo vdanou Arabku.“¹² Velké rozdíly můžeme také pozorovat mezi městem a venkovem. Na venkově můžeme stále sledovat lidi v tradičních oděvech, kdežto ve městech mají stále větší vliv evropské módní trendy. Ženy v severní Africe již nosí kostýmky a šaty od evropských výrobců. Muži si na sebe oblékají obleky. Oděv majitele se liší podle oblasti z které pochází a jaké zaměstnání vykonává.

Místní oděvy mají většinou jednoduchý střih. Základní částí oděvu jsou košile s dlouhými rukávy, které nosí ženy i muži. Pro severní Afriku je také typický velice jednoduchý oděv, který tvoří pruhy různě dlouhých látek. Ty si lidé ovinou okolo těla a zachytí je zdobnými sponami.

3.1.1 Materiály

a) Vlna

V oblasti Maghrebu se nejčastěji pro výrobu oděvu používá vlna ovcí a také koz. Při zpracování vlny se práce dělí. Stříhání vlny je zcela mužskou prací. Ženy vlnu česají a předou ručně na vřetenu. Vlněné oděvy jsou v oblibě díky vynikajícím vlastnostem vlny. Mezi ně patří dobrá savost a tepelná ochrana.

b) Kůže

Typickým materiálem je také koží kůže. Z kůže se zde vyrábí kožená obuv, tašky, opasky, sedla. Kůže může sloužit i při vazbě knih. S rostoucím turistickým ruchem z Evropy roste také výroba kožených kalhot, sukní, bund, kabátů, rukavic.

¹² JIROUŠKOVÁ, Jana - DIRNOVÁ, Renata. Severní Afrika: Maroko, Alžírsko, Tunisko. Praha 2007, s. 7.

c) Rostlinná vlákna

Dalším velice oblíbeným a v současnosti nejvíce používaným materiálem je bavlna. Bavlna se do Maghrebu dováží z Egypta a Etiopie. Pro vytvoření oděvu se také používají rostlinná vlákna některých druhů palem, používá se i rákos a len.

d) Hedvábí

Pro výrobu luxusních látek se používá hedvábí. Hedvábný oděv byl typický pro majitele s vysokým společenským postavením. Druh tohoto oděvu byl tedy nošen převážně ve městě. I do odívání v oblasti Maghrebu pronikaly ve 20. století průmyslově vyráběné textilie z umělých vláken.

3.1.2 Vzory

“Funkcí oděvu v oblasti Maghrebu není jen zahalit tělo či upozornit okolí na sociální postavení majitele. Lidé v této oblasti věří, že vrozy či barvy, které na svůj oděv použijí, je mohou ochránit před uhranutím, nemocí nebo před mocí zlých džinů.”¹³

Na místním oděvu si můžeme všimnout geometrických vzorů, často používané jsou také zvířecí motivy. “Arabové mají zálibu v numerologii, a proto je důležité, kolik čtverců tvoří jeden vzor či kolik cípů má hvězda. Velmi oblíbené jsou číslovky tři, pět, sedm, devět a jejich násobky. Obyvatelé Maghrebu věří v magickou moc těchto čísel.”¹⁴

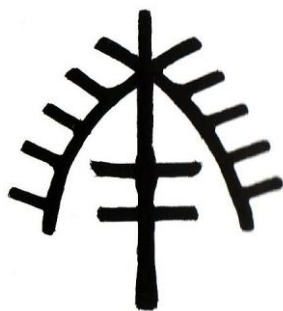
a) Geometrické vzory

Nejčastěji používaným vzorem je čtverec. Ten můžeme pozorovat jak na oděvu, tak i na keramice. Často se používá při tetování. Velice důležité je, aby počet umístěných čtverců byl lichý. Správné uspořádání čtverců (horizontální, vertikální a diagonální) a jejich počet slouží pro ochranu majitele před uhranutím. Jejich významnost zdůrazňují také při léčbě některých nemocí.

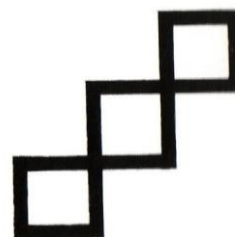
Další geometrický vzor, který se v Maghrebu používá, je trojúhelník. Trojúhelník je stylizovaným zobrazením oka a používá se jak na oděvu, tak při tetování a na špercích.

¹³ JIROUŠKOVÁ, Jana - DIRNOVÁ, Renata. Severní Afrika: Maroko, Alžírsko, Tunisko. Praha 2007, s. 30.

¹⁴ JIROUŠKOVÁ, Jana - DIRNOVÁ, Renata. Severní Afrika: Maroko, Alžírsko, Tunisko. Praha 2007, s. 30.

Obrázek 5 – Symbol připomínající palmu datlovou, chrání před zlými pohledy, užívá se při tetování (Maroko)

Obrázek 6 – Symbol chránící šťastný osud člověka (Maroko)¹⁵

b) Zvířecí motivy, rostlinné motivy

Pro zdobení oděvu se často používají stylizované motivy zvířat. Ty také slouží jako ochrana před nebezpečím. Pro tyto motivy je typická jednoduchost. Zobrazují se hadi, štíři, ryby, ptáci, ještěrky, želvy a další. Pro jednotlivé motivy existují různé výklady. Ryba je považována za symbol plodnosti. “Někdy je tato plodnost odvozována od velmi početného potomstva, které ryby mají. Jiné interpretace spojují rybu s vodou a deštěm, který je nepostradatelný pro dobrou úrodu, a tím i pro blahobyt společnosti.”¹⁶ Symbolem plodnosti je zde také had. Motiv želvy slouží jako ochrana před uhranutím. Ptáci jsou v Maghrebu považováni za posly mezi nebem a zemí, přičemž jejich motivy jsou spojovány s rodinou a manželstvím. Symbolem moci a síly je orel.

Často zobrazované jsou také rostlinné motivy. Z nich se nejvíce používá palma. Přestože jsou olivovníky v severní Africe velice významnou plodinou, na oděvu se jejich symbol spíše neobjevuje.

¹⁵ JIROUŠKOVÁ, Jana - DIRNOVÁ, Renata. Severní Afrika: Maroko, Alžírsko, Tunisko. Praha 2007, s. 31.

¹⁶ JIROUŠKOVÁ, Jana - DIRNOVÁ, Renata. Severní Afrika: Maroko, Alžírsko, Tunisko. Praha 2007, s. 32.

Obrázek 7 – Motiv gazel pojidajících palmové listy (Tunisko)¹⁷

c) Chamsa

„Oblíbeným číslem je pětka (chamsa), která se nejčastěji objevuje v podobě tzv. Fátiminy ruky (jde o Fátimu, dceru proroka Muhammada).“¹⁸ Motiv Fátiminy ruky se objevuje jak na oděvech, tak i na špercích i obydlích. Tomuto motivu je přikládána magická moc a je symbolem plodnosti. Proto ho mají v oblibě především nevěsty a těhotné ženy, které věří, že jim pomůže přivést na svět zdravého potomka.

Obrázek 8 – Stříbrné talismany v podobě Fátiminy ruky (Maroko)¹⁹

Obrázek 9 – Klíčenka (Tunisko)²⁰

¹⁷ JIROUŠKOVÁ, Jana - DIRNOVÁ, Renata. Severní Afrika: Maroko, Alžírsko, Tunisko. Praha 2007, s. 32.

¹⁸ JIROUŠKOVÁ, Jana - DIRNOVÁ, Renata. Severní Afrika: Maroko, Alžírsko, Tunisko. Praha 2007, s. 32.

¹⁹ JIROUŠKOVÁ, Jana - DIRNOVÁ, Renata. Severní Afrika: Maroko, Alžírsko, Tunisko. Praha 2007, s. 32.

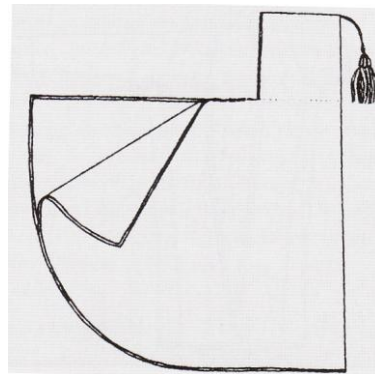
²⁰ Foto autorka

3.1.3 Pánský oděv

Na výrobu košil, které jsou typické pro severní Afriku, se používá různý materiál. V oblibě jsou také různé pláště a řasené oděvy.

a) Pláště

Pláště jsou také typické pro severní Afriku. Je jich několik druhů. V Maroku se v horských oblastech používá plášť z vlny, který je v černý a uprostřed je červené pole. Tento plášť má vedle funkce estetické a zahalovací také funkci ochrannou. Židé nosili pláště žucha, které byly dlouhé, splývaly podél těla a byly bez knoflíků. Dalším typem pláště je například selham. Ten nosili muži, kteří patřili k aristokracii. Plášť je opět velice jednoduchý, je opatřen kapucí s hedvábným střípцем. Je vyroben z vlny a muži ho používali především v zimních měsících.

Obrázek 10 – Plášť s kapucí zvaný selham, střih selhamu²¹

b) Džebba

Jedná se o širokou pánskou košili, která má hluboký výstřih olemovaný výšivkou a sahá lehce pod kotníky. V Maghrebu nosí muži několik druhů tohoto oděvu. Ty se liší podle barvy, výšivky i použitého materiálu. Některé se vyrábějí ze lnu, jiné z hedvábí, bavlny,

²¹ JIROUŠKOVÁ, Jana - DIRNOVÁ, Renata. Severní Afrika: Maroko, Alžírsko, Tunisko. Praha 2007, s. 37.

dnes již také z umělých vláken. Barevné kombinace jsou různé. K přepásání tohoto oděvu se používá opasek nazývaný šemla.

Obrázek 11 – Různé typy džebby²²

c) Řasené pánské oděvy

V Maroku je typický oděv nazývaný ksa, který je vyrobený z dlouhého pruhu látky. Zavinutí do tohoto oděvu je dosti náročné a vyžaduje zručnost a cvik. Dalším takovým typem je haik, který také vyžaduje speciální zavinutí.

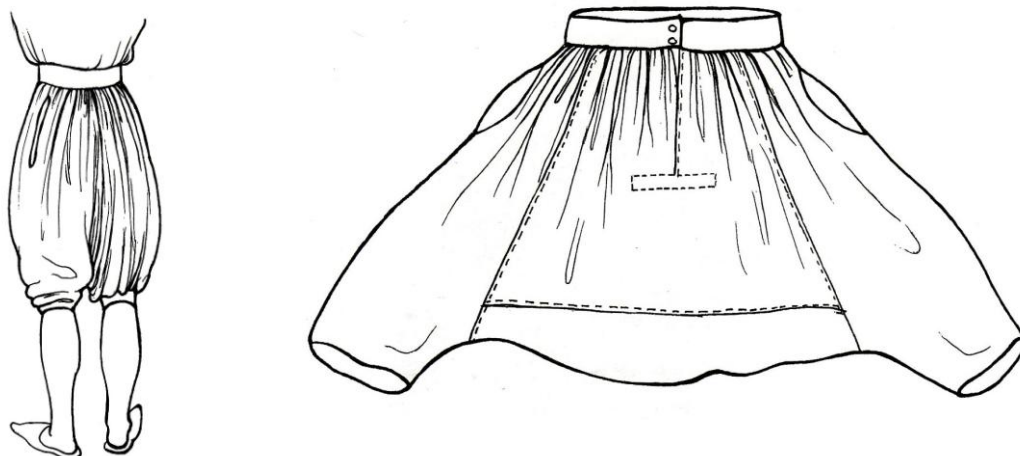
Obrázek 12 – Způsob oblékání ksa (Maroko)²³

²² JIROUŠKOVÁ, Jana - DIRNOVÁ, Renata. Severní Afrika: Maroko, Alžírsko, Tunisko. Praha 2007, s. 40.

²³ JIROUŠKOVÁ, Jana - DIRNOVÁ, Renata. Severní Afrika: Maroko, Alžírsko, Tunisko. Praha 2007, s. 42.

d) Serwal

Široké pánské kalhoty zvané serwal byly šity podle majitelova postavení v různých barvách a z různých materiálů. Jejich nohavice končí v manžetě pod kolena. Tyto kalhoty jsou ušity z pěti dílů a náleží k nim zdobená vesta ve stejné barvě. “Námořní důstojníci z marockého Salé nosili tyto kalhoty z hnědé či tmavě červené látky po stranách zlatě vyšívané.”²⁴

Obrázek 13 – Široké pánské kalhoty serwal (Maroko)²⁵

e) Džalaba

Džalaba je stříhově velmi jednoduchý oděv, který je nejvíce rozšířený v Maghrebu. „Tvoří ji jeden obdélník s otvorem na hlavu, ke kterému jsou přišity dlouhé rukávy a kapuce.“²⁶ Vyrábí se z bavlny, pro použití v horských oblastech se používá i vlna. Ženy nosí džalaby hedvábné a v současné době se při výrobě sahá dokonce po umělých vláknech. Džalaby mohou být různě barevné, přičemž ženy mají džalaby více zdobné. Tradiční džalaby sahají až ke kotníkům. Je známá i krátká verze džalaby, která sahala ke kolenům a byla doplněna o kalhoty.

²⁴ JIROUŠKOVÁ, Jana - DIRNOVÁ, Renata. Severní Afrika: Maroko, Alžírsko, Tunisko. Praha 2007, s. 45.

²⁵ JIROUŠKOVÁ, Jana - DIRNOVÁ, Renata. Severní Afrika: Maroko, Alžírsko, Tunisko. Praha 2007, s. 45.

²⁶ JIROUŠKOVÁ, Jana - DIRNOVÁ, Renata. Severní Afrika: Maroko, Alžírsko, Tunisko. Praha 2007, s. 39.

f) Tabbane

Jedná se o oděv typický pro lovce z Vysokého Atlasu. Jsou to vlněné pletené kalhoty upevněné přes rameno pruhem vlněné látky. Tyto kalhoty jsou doplněny o široký kruhový plášť bez rukávů, který je volně přehozen přes ramena. Pletené boty tvoří jeden celek společně s kalhotami.

Obrázek 14 – Tabbane (Maroko)²⁷

3.1.4 Dámský oděv

Dámský oděv je rozmanitější než pánský. Ženy stejně jako muži nosí různé varianty řaseného oděvu, někdy bývá jejich oděv sepnut stříbrnými zdobenými sponami. V oblibě jsou také tuniky jednoduchého střihu zdobené výšivkou.

a) Haik

Haik je nejoblíbenějším ženským oděvem v severní Africe. Jedná se o vlněný nebo lněný pruh látky, který se ovíjí okolo těla. Způsob ovíjení a také barva haiku závisí

²⁷ JIROUŠKOVÁ, Jana - DIRNOVÁ, Renata. Severní Afrika: Maroko, Alžírsko, Tunisko. Praha 2007, s. 44.

na sociálním postavení ženy. Většinou má haik černou barvu. Žena je v haiku zcela zahalena a zůstává jí pouze malý otvor pro oči. “Podle způsobu zavnutí haiku mohli znalci poznat, odkud žena pochází. Bylo například možno bezpečně určit, zda je to žena žijící ve městě, nebo zda je to vesničanka, která je ve městě pouze na návštěvě.”²⁸ V severní Africe ještě dnes můžeme pozorovat ženy v haiku ve městech i na venkově. Hlavním cílem tohoto oděvu je dostatečně zahalit ženu. “Když jdou hospodyně na trh a potřebují mít volné ruce, aby mohly nést nákup, nepřidrží si látku haiku před obličejem rukama, ale vloží konce látek do úst a drží je zuby.”²⁹

Obrázek 15 – Haik³⁰

b) Hijak

Jedná se o teplý vlněný plášť, který ženy přehazují přes svůj haik v zimních měsících. Je to pruh látky s otvorem pro hlavu a po stranách není sešitý. K jeho připevnění slouží pásek. Hijak mívá většinou červenou barvu a je ozdoben černými a bílými pruhy.

²⁸ JIROUŠKOVÁ, Jana - DIRNOVÁ, Renata. Severní Afrika: Maroko, Alžírsko, Tunisko. Praha 2007, s. 48.

²⁹ JIROUŠKOVÁ, Jana - DIRNOVÁ, Renata. Severní Afrika: Maroko, Alžírsko, Tunisko. Praha 2007, s. 50 – 51.

³⁰ JIROUŠKOVÁ, Jana - DIRNOVÁ, Renata. Severní Afrika: Maroko, Alžírsko, Tunisko. Praha 2007, s. 46.

c) Ardar

Ardar je také plášť z teplé vlněné textilie, který mohou nosit pouze vdané berberské ženy. Je vytvořen z čtverce, který má v každém rohu střápec. Na jeho okrajích jsou geometrické vzory především z červené a černé vlny. I zde mají vzory ochrannou funkci. Tento plášť si žena přehazuje přes hlavu a okolo ramen.

d) Izar

Izar je druh řaseného oděvu. Pruh látky je v tomto případě spínán na ramenu pomocí spon a narozdíl od haiku nezakrývá ženám hlavu ani ruce. Izar se nenosí na holém těle. Většinou je oblékán na nejrůznější haleny.

Obrázek 16 – Způsob oblékání berberského izaru (Maroko)³¹

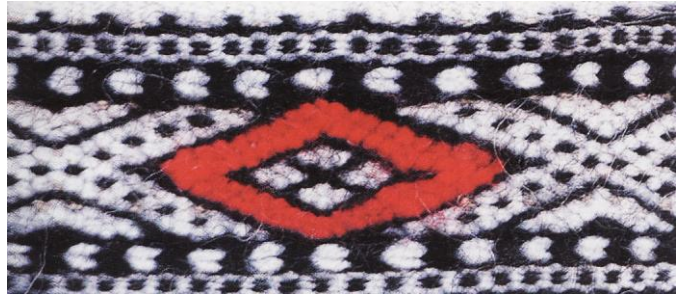
e) Handira

Ženy mají velice v oblibě také handiru. Ve Vysokém Atlasu je také součástí svatebního oděvu. Nevěsta tento oděv dostává od své matky, když odchází do obydlí svého muže. Jedná se o pruh vlněné látky, který si ženy přehazují přes ramena. Tento oděv je zdoben často motivem křepelčího oka. To je stylizováno do podoby kosočtverce, který má červenou barvu. Takovýto motiv má chránit majitelku oděvu před nečistými silami.

³¹ JIROUŠKOVÁ, Jana - DIRNOVÁ, Renata. Severní Afrika: Maroko, Alžírsko, Tunisko. Praha 2007, s. 51.

Obrázek 17 - Handira

Obrázek 18 – Motiv křepelčího oka³²

f) Vesty

Pod vlivem turecké módy se v severní Africe začaly používat různě zdobené vestičky nazývané farmla. Tyto vestičky patří k oděvu nevěsty, které podle tradice vyšivala sama nevěsta a její příbuzné. Jsou vyšívány zlatými nitěmi, zdobeny korálky a zlatými flitry. Výšivka je na celé ploše vesty.

g) Kalhoty

Důležitou součástí dámského oděvu jsou také kalhoty. Šijí se z různých materiálů. Mohou být ušity z bavlny, ale také z hedvábí s velmi jemnou výšivkou. Střih kalhot bývá zpravidla jednoduchý. Kalhoty jsou důležitou součástí oděvu nevěsty. “Berberské ženy z oázy Siwa mají na svatbu připraveno sedm vyšíváných kalhot, které si oblékají v průběhu svatebních obřadů. Výšivka se na těchto kalhotách odlišuje podle jednotlivých rodin, neboť stejné motivy používá vždy matka i dcera.”³³

³² JIROUŠKOVÁ, Jana - DIRNOVÁ, Renata. Severní Afrika: Maroko, Alžírsko, Tunisko. Praha 2007, s. 52.

³³ JIROUŠKOVÁ, Jana - DIRNOVÁ, Renata. Severní Afrika: Maroko, Alžírsko, Tunisko. Praha 2007, s. 58 - 59.

3.1.5 Dětský oděv

Dětský oděv se v Maghrebu neliší podle pohlaví. Děti nosí různé druhy dlouhých košil. Speciální oděvy si děti oblékají na významné události. U chlapců se jedná o obřízku. Ve Fezu si chlapci na tuto událost oblékají sametový plášť. Ten je modrý nebo zelený a je bohatě zdoben výšivkou zlatou nití.

Významnou událostí je také dohodnutí sňatku. „Oděv, který nosí mladí chlapci při těchto příležitostech, je vyroben z bílé látky a bohatě zdoben červenou výšivkou, která obsahuje některé prvky balkánského původu. Tento oděv se skládá z dlouhých širokých kalhot a haleny se širokými rukávy. K oděvu patří rovněž široký vyšívaný opasek.“³⁴

I malí chlapci nosí pokrývky hlavy. V Maghrebu chlapci nosí háčkované čapky světlé barvy, které se nazývají tagija.

V období puberty se postupně začíná odlišovat oděv chlapců a dívek. Jejich oděv se již neliší od oděvu dospělých.

3.2 Oděvní doplňky

Aby byl oděv úplný, musí být doplněn šperky, obuví, nejrůznějšími druhy pokrývek hlavy a dalšími doplňky.

3.2.1 Šperky

„Nošení šperků v oblasti Maghrebu slouží nejen ke zkrášlování, nýbrž je i důležitým prostředkem k vyjádření bohatství, společenského postavení, kmenové příslušnosti a náboženské víry. Některé šperky mohou podle přesvědčení tamních obyvatel ochránit svého nositele i před uhranutím, hadím uštknutím a nemocemi.“³⁵

Výrobě šperků se v Maghrebu věnují převážně muži a znalosti pro toto řemeslo si předávají v rámci rodiny z generace na generaci. Ve šperkařství se objevují velké rozdíly mezi venkovem a městem. Ve městech se používá především zlato a pozlacené stříbro. Šperkařství se ve městech věnují převážně Arabové. Na venkově se vyrábí

³⁴ JIROUŠKOVÁ, Jana - DIRNOVÁ, Renata. Severní Afrika: Maroko, Alžírsko, Tunisko. Praha 2007, s. 64.

³⁵ JIROUŠKOVÁ, Jana - DIRNOVÁ, Renata. Severní Afrika: Maroko, Alžírsko, Tunisko. Praha 2007, s. 104.

šperky ze stříbra, jelikož Berbeři spojují zlato s negativními významy. Šperky mohou být také zhotoveny z jiných materiálů. Příkladem může být sklo, kůže, mušle, perly, polodrahokamy. Používá se i jantar, kterému je zde připisována ochranná funkce před černou magií. Slouží také jako afrodiziakum a je symbolem zdraví.

V severní Africe se vyrábí především náušnice, náhrdelníky, náramky, prsteny, spony, čelenky. Obyvatelé Maghrebu nosí dokonce při práci jednoduché šperky. Na slavnostní příležitosti si ženy pořizují nákladné šperky z cenným materiálů. Takové šperky jsou k vidění například na svatbách. Šperky, které má nevěsta na sobě, jsou známkou zámožnosti její rodiny.

Obrázek 19 – Svatební jantarový náhrdelník (Maroko)³⁶

Obrázek 20 – Zlacený náhrdelník s půlměsíci (Maroko)³⁷

a) Náhrdelníky

Společně s náušnicemi, náramky a prsteny tvoří nerozlučitelný celek. Na výrobu náhrdelníků se používá stříbro a zlato, ale i různé korálky, jantar a karneol.

³⁶ JIROUŠKOVÁ, Jana - DIRNOVÁ, Renata. Severní Afrika: Maroko, Alžírsko, Tunisko. Praha 2007, s. 106.

³⁷ JIROUŠKOVÁ, Jana - DIRNOVÁ, Renata. Severní Afrika: Maroko, Alžírsko, Tunisko. Praha 2007, s. 107.

b) Náramky

V severní Africe ženy velice rády nosí náramky a nákotníky. Ty se vyrábí také nejčastěji ze stříbra. Množství náramků na ruce ženy odráží bohatství jejího manžela.

c) Náušnice

Náušnice plní nejen funkci estetickou, ale také ochrannou a jsou symbolem plodnosti. Náušnice vytvořené židovskými šperkaři jsou doplněny o přívěšek ve tvaru holubí nohy. Holub je zde symbolem nejen lásky, ale i čistoty. Ve městech nosí arabské ženy zlaté náušnice, které jsou bohatě zdobené. Berberské ženy na venkově mají v oblibě stříbrné náušnice. V Alžírsku náušnice dávají najevo, v jakém období života se nyní žena nachází.

d) Prsteny

I v severní Africe slouží prsten jako příslib budoucího sňatku. Prsteny se vyrábějí opět ze stříbra a zlata. Prsteny se liší podle jednotlivých regionů a často nesou nejružnější symboly. Symbol štíra ochraňuje před uhranutím, konvice je symbolem zdraví, beraní hlava představuje životní cyklus. V oblasti Atlasu se na prstenech objevují rohy, které jsou symbolem zdraví a prosperity. I šperkařství stále více ovlivňují moderní vlivy. Můžeme tak v dnešní době pozorovat i prsteny ve tvaru letadla nebo automobilu.

Obrázek 21 – Stříbrné prsteny berberské nevěsty

Obrázek 22 – Prsteny se symboly štíra, letadla, konvice, beraní hlavy (Maroko)³⁸

³⁸ JIROUŠKOVÁ, Jana - DIRNOVÁ, Renata. Severní Afrika: Maroko, Alžírsko, Tunisko. Praha 2007, s. 112.

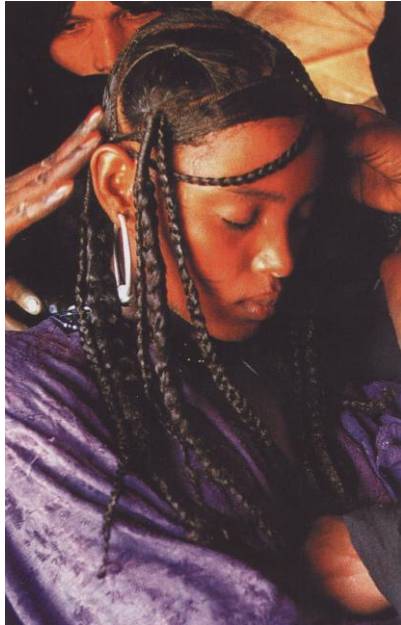
e) Čelenky

V severní Africe je velká pozornost věnována úpravě vlasů. Podle účesu můžeme poznat věk ženy a její postavení v rodině. Pro ozdobení účesu používají ženy i čelenky, které jsou zdobeny různými materiály: korálky, stříbrem, jantarem, karneolem.

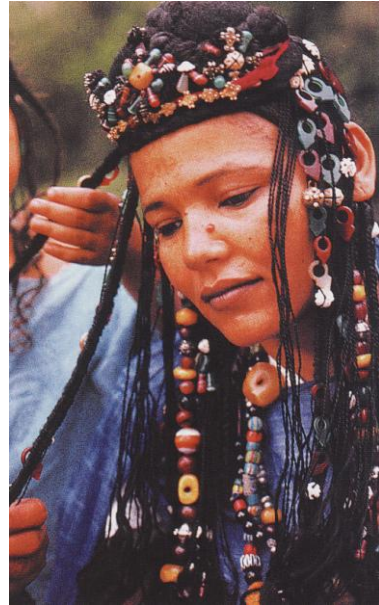
3.2.2 Účesy

V různých regionech je možné pozorovat odlišné druhy účesů. Na této rozdílnosti se podílí i etnická příslušnost a věk nositele účesu. Svatební účes tuarežských dívek vytváří manželky kovářů. Tyto ženy mají mít magické schopnosti, díky kterým pak účes chrání nevěstu. „Vlasy nevěst jsou splétány do copánků, pomazány olejem a potřeny vonnými směsmi.“³⁹ V Maroku si dívky do vlasů vplétají mušle a korálky různých barev. Každá barva korálků má určitý význam. Fialová barva korálku má dívkám zajistit lásku v životě, modrá symbolizuje čistotu a bílá zdraví. I berberské ženy si do vlasů vkládají různé přívěsky ze stříbra. Tyto přívěsky mají ochrannou funkci a liší se podle regionů. V Alžírsku se po dokončení účesu vlasy potírají směsí tuku a tmavého barviva.

³⁹ JIROUŠKOVÁ, Jana - DIRNOVÁ, Renata. Severní Afrika: Maroko, Alžírsko, Tunisko. Praha 2007, s. 115.

Obrázek 23 – Potírání vlasů směsí tmavého barviva a tuku (Alžírsko)⁴⁰

Obrázek 24 – Vplétání barevných korálek pro šťastný a plodný život nevěsty (Maroko)⁴¹

3.2.3 Pokrývky hlavy

a) Dámské pokrývky hlavy

V Maghrebu jsou dámské pokrývky hlavy často jednou z nejkrásnějších částí oděvu. Je to díky jejich velké zdobnosti. Tyto pokrývky jsou bohatě vyšívány a jsou různě velké. Někdy zakrývají pouze vlasy, jindy halí i část těla. Podle nich můžeme poznat, ke kterému etniku žena patří a jaké je její sociální postavení.

Součástí tradičního svatebního oděvu jsou zdobené závoje různých délek a barev. Závoje nejsou určeny jen pro nevěsty. Nosí je i vdané ženy. „Muslimské ženy ze severní Afriky si v 19. století oblíbily závoj zvaný rida, který byl zdoben dekorem pocházejícím z Turecka a Kypru. Častými barvami používanými na tomto závoji byly červená, modrá a černá.“⁴² Postupně se začal vyrábět závoj z průhledných látek, který si velice oblíbily bohatší ženy z měst. Tyto závoje byly zdobeny na okrajích motivy Fátiminy ruky. Jiným možným zdobením byly také rostlinné a geometrické vzory.

⁴⁰ JIROUŠKOVÁ, Jana - DIRNOVÁ, Renata. Severní Afrika: Maroko, Alžírsko, Tunisko. Praha 2007, s. 114.

⁴¹ JIROUŠKOVÁ, Jana - DIRNOVÁ, Renata. Severní Afrika: Maroko, Alžírsko, Tunisko. Praha 2007, s. 115.

⁴² JIROUŠKOVÁ, Jana - DIRNOVÁ, Renata. Severní Afrika : Maroko, Alžírsko, Tunisko, Praha 2007, s. 93.

V oblibě jsou také různé druhy čepců. Ty jsou také zdobeny výšivkou. K sametovému čepci duka se připevňuje závoj kfa, který je zhotoven z bavlny nebo hedvábí a bývá zdoben jemnou výšivkou s motivy růží a tulipánů. Díky tomuto zdobení můžeme poznat, že tato pokrývka hlavy pochází z Turecka. I nízký kulatý čepček se vyrábí z červeného sametu a bývá zdoben lesklými flitry.

b) Pánské pokrývky hlavy

Mezi dvě nejčastější pokrývky hlavy patří šešija a turban. Šešija je červená vlněná pokrývka hlavy, která je doplněna o černý hedvábný střípec zvaný kobita. Šešije vyráběné v Tunisu byly považovány za nejkvalitnější a tato pokrývka hlavy zde byla v 1. polovině 20. století nošena jako symbol národní identity. Dnes se tato tradiční čapka často stává suvenýrem dováženým z cest. Kvůli turistickému ruchu se vyrábějí šešije v různých barevných variantách, někdy i zdobené výšivkou.

Fez je další pokrývka hlavy, která se vyrábí z vlny a je ozdobena modrým nebo černým střípcem. Luxusnější typy bývají ozdobeny stříbrným nebo zlatým střípcem. Dříve se vyráběly v marockém Fezu. Později se výroba přesunula i do Tuniska a dokonce i do jižních Čech.

Dalšími pokrývkami hlavy jsou také klobouky. Ty bývají vyrobeny z rostlinných vláken. Klobouky vyrobené z rákosu se nazývaly taraza. Ty se nenosily přímo na hlavě. Pod nimi byl umístěn jednoduchý turban. Klobouky se v Maghrebu liší svým tvarem. Někdy byly klobouky zdobeny hedvábnými střípci v různých barvách.

Obrázek 25 – Mužské pokrývky hlavy⁴³

⁴³ JIROUŠKOVÁ, Jana - DIRNOVÁ, Renata. Severní Afrika: Maroko, Alžírsko, Tunisko. Praha 2007, s. 88.

3.2.4 Kosmetika

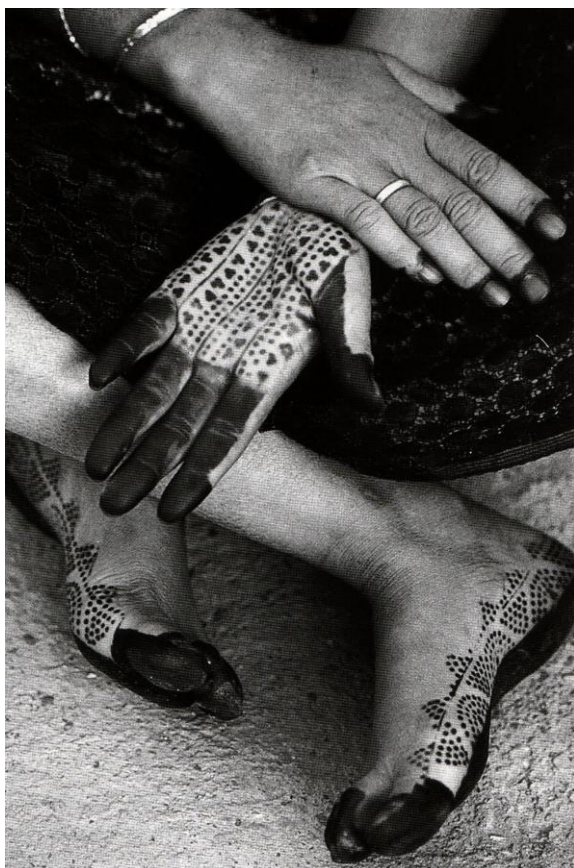
Ženy v severní Africe kladou velký důraz na líčení. Severoafrické ženy jsou typické pro své oči zvýrazněné černou linkou. Pro toto líčení ženy používají černé barvivo kohl. Ženy si také velice nechávají záležet na vhodné vůni. Dříve si ženy připravovaly parfémové samy. Pro přípravu používaly převážně růžový olej. Další surovinou byly květy pomerančovníku a jasmínu. V oblibě je zajisté i hladká, jemná kůže bez chloupků. Původ depilace můžeme hledat právě v této oblasti.

a) Henna

Henna se v oblasti Maghrebu používá jak k malbě na tělo, tak i k barvení vlasů. Tyto malby na těle ženu zkrášlují a zároveň ji ochraňují před zlými silami. Umění malby hennou se předává z matek na dcery. Berberky si malby vytvářejí především v černé nebo červené barvě. Často tyto barvy kombinují.

“Významou úlohu hraje malování hennou při svatebních obřadech. Berberské matky svým dcerám malují hennou nohy. Tento proces má přísná pravidla. Nejdříve matka nevěstě masíruje a líbá nohy a teprve poté začne s malbou. Pak jsou nohy nevěsty na několik hodin zabaleny, aby byl vzor dokonalý a neporušený.”⁴⁴

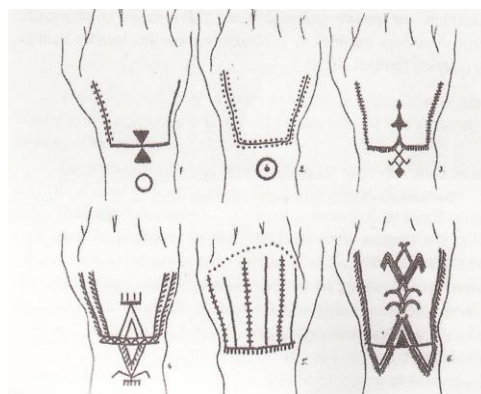
⁴⁴ JIROUŠKOVÁ, Jana - DIRNOVÁ, Renata. Severní Afrika: Maroko, Alžírsko, Tunisko. Praha 2007, s. 122.

Obrázek 26 – Ruce a nohy nevěsty zdobené hennou⁴⁵

Obrázek 27 – Zdobení pro slavnost⁴⁶

Obrázek 28 – Ukázky zdobení hennou s ochrannou funkcí⁴⁷

3.2.5 Tetování

Tetování v severní Africe slouží ke zkrášlování těla. Vedle ochranné a estetické funkce tetování také promlouvá o identitě jeho majitele. Jednoduché tetování si lidé vytvářejí sami, složitější obrazce přenechávají specializovaným odborníkům. Vzory jsou většinou rostlinné nebo geometrické. Muži si nechávají zpravidla tetovat nos, horní část zad nebo ruce. Zde umístěné tetování má ochraňovat před nebezpečím. Ženy si nechávají ozdobit čelo, bradu, krk, tváře, nohy a ruce.

⁴⁵ JIROUŠKOVÁ, Jana - DIRNOVÁ, Renata. Severní Afrika: Maroko, Alžírsko, Tunisko. Praha 2007, s. 120.

⁴⁶ GADALLA, Ulaya - IBRAHIM, Margot. Smyslné tetování Henou. Praha 2002, s. 5.

⁴⁷ JIROUŠKOVÁ, Jana - DIRNOVÁ, Renata. Severní Afrika: Maroko, Alžírsko, Tunisko. Praha 2007, s. 121.

3.2.6 Obuv

a) Střevíce rihija

Jedná se o obuv se symetrickou stélkou, většinou kulatou špičkou a nízkým podpatkem. Tyto boty se nosí podobně jako pantofle a zadní část je přešlápnuta. Ve většině případů jsou tyto boty vyrobeny z kůže.

b) Dřeváky

Dřeváky jsou v Maghrebu nazývány gab-gab. Minimální výška podrážky je 2 až 3 cm. Tato podrážka bývá k noze připevněna pomocí koženého pásku přes nárt. Vyráběny jsou také dřeváky, které jsou velice luxusní. Jejich podrážka je vyřezávaná a vykládaná perletí. V tomto případě může být podrážka vysoká až 10 cm a pruh kůže je bohatě zdoben zlatou nití.

c) Pantofle

Oblíbeným typem obuvi jsou pantofle nazývané bešmak. Tyto pantofle mají symetrickou stélku, jejich podrážka je kožená a podpatek jen nepatrný nebo žádný. Pantofle mají buď špičatou nebo mírně hranatou špičku.

4 Oděv a zdobení těla v černé Africe

4.1 Oděv

Oblast černé Afriky (území na jih od Sahary) ovlivňuje tropické a subtropické podnebí. Z tohoto důvodu je pro Afričany žijící v této oblasti typická nahota. Oděv zde bývá velice skromný. Většinou lidé používají různé bederní roušky a muži penisová pouzdra. V odívání zde začalo hrát roli i náboženství. S nástupem křesťanství a islámu se lidé začali více zahalovat. Většina místních oděvů a oděvních doplňků je vyráběna z přírodních materiálů. Nejvíce se používají rostlinná vlákna a také kůže.

Tradiční africký oděv mnoho prozrazuje o jeho nositeli. Africký oděv slouží k vyjádření příslušnosti k určité společenské skupině. Díky způsobu dekorování můžeme poznat, z jaké vesnice jedinec pochází. I barva oděvu nám mnohé prozrazuje. Jednotlivým barvám se připisuje nezaměnitelný význam. Ten se liší podle regionů. „Bílá je většinou afrických etnik považována za barvu smrti, červená je barvou krve a zlatá či žlutá bývá vyhrazena pro samotné panovníky a příslušníky jejich rodiny.“⁴⁸ Pro černou Afriku jsou typické barvy v jasných tónech a textilie zdobí převážně zvířecí a abstraktní dekory.

Oděv se velice liší ve městě a na vesnici. Ve městech převládají vlivy evropské a americké módy. Zatímco typický vesnický oděv se většinou skládá z šátku omotaného okolo hlavy a dále z různě dlouhé sukně, která je tvořena jedním pruhem látky omotané okolo boků. Typické pro tuto oblast jsou také bederní roušky a penisová pouzdra.

4.1.1 Vzory

Náměty na vzory textilií čerpají Afričané ze svého okolí. Vzory na látkách plní estetickou funkci a také funkci sdělovací. Lidé, kteří se ve významech vzorů orientují, jsou schopni z oděvu jedince vyčíst sociální postavení jedince či jeho náladu. Rozeznávat lze také oděv sváteční či všední. Často se používají geometrické vzory.

a) Batika

Látky, které se používají na výrobu oděvů, bývají často batikovány. K barvení se používají přírodní materiály jako je indigo a odvary z různých rostlin. Často se používá

⁴⁸ JIROUŠKOVÁ, Jana. Černá Afrika. Praha 2003, s. 23.

vosková batika, pro kterou je typický krakelovací efekt. Ten vzniká proniknutím barviva do drobných prasklinek ve vosku.

V černé Africe je také velice oblíbená blátěná batika. Znalost technologie se dědí uvnitř rodiny a výrobě se věnují pouze ženy. Jako základ slouží bílá bavlněná látka, na kterou se nanese bahno. Žena do bahna vyškrábe vymyšlený obrazec a na bahno nanese barvu, která obarví vyškrabaná místa.

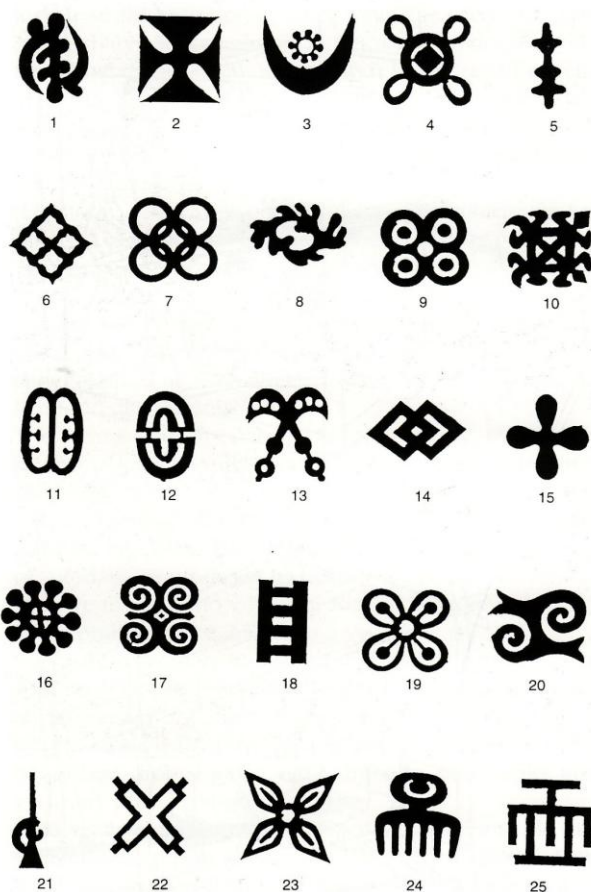
b) Výšivka

Výšivka je častým zdobením oděvů. Zajímavé je, že vyšívání oděvů se věnují výhradně muži. Některé typy oděvů se zdobí výšivkou jen z části, jiné jsou pokryty výšivkou po celé ploše. Výšivky se používají jak na tradičních oděvech, tak i na moderních.

c) Adinkra

Jedná se potištěné látky, které se vyrábějí v Ghaně. Nejdříve se vyřezají malá razítka z tykve nebo kusu dřeva. Vyřezání razítek je opět práce výhradně pro muže. Následně se na zemi rozprostře látka a na ni se tiskne pomocí těchto malých razítek vzor. Symbolika motivů, které se tisknou na látku, je velice bohatá. Na tisk se používá černá barva. Tu připravují ženy z tekutiny, která je získávána máčením dřeva a kůry místního stromu ve vodě. Razítka se tisknou na pruh látky o šířce přibližně třicet pět centimetrů, který je většinou modré, žluté nebo červenohnědé barvy. Následným krokem je sešití suchých potištěných pruhů látky. K sešití se používá zdobný steh.

V současné době ztrácí adinkra svůj hlubší význam. Často se stávají tyto symboly jen dekorativním prvkem. V současnosti se objevují nejen na textilích, ale dokonce i na domech a autech.

Symbolika *adinkra*:

- 1 boží všemohoucnost,
- 2 dobrá oběť,
- 3 závislost ženy na manželovi,
- 4 čistota ducha,
- 5 síla,
- 6 bezpečí a pohoda domova,
- 7 ochrana a laskavé vedení,
- 8 není třeba nikoho provokovat,
- 9 moudrost,
- 10 krokodýli se společným žaludkem – pravda je jen jedna, ale hovořit o ní můžeme několika způsoby,
- 11 lidská vzájemnost,
- 12 autorita a spravedlnost,
- 13 panovníkova nadřazenost,
- 14 zákon,
- 15 píle a důvěra,
- 16 bdělost panovníka,
- 17 odolnost a vytrvalost,
- 18 žebřík smrti,
- 19 vliv a moc,
- 20 smělost a odvaha,
- 21 králova váženost,
- 22 význam vyšší moci,
- 23 bohatství,
- 24 trpělivost a rozvážnost,
- 25 míra.

Západní Afrika

Obrázek 29 – Adinkra⁴⁹

d) Rafiové tkaniny

Na výrobu látek se v Africe také používají vlákna rafiové palmy, která roste v deštných pralesech. Při výrobě oděvů z rafiových vláken je práce rozdělena mezi muže a ženy. Muži se zabývají kácením palem a tkaním látky. Ženy se věnují pouze zdobení textilie.

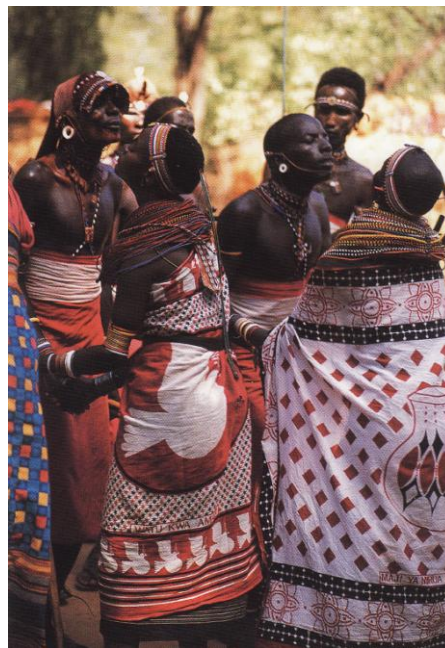
e) Východoafrické kangy

Kangy jsou velice oblíbenou částí oděvu na východoafrickém pobřeží. Jedná se o bavlněnou potištěnou tkaninu, která se nosí omotaná okolo těla. Tohoto oděvu si ženy velice váží. Obvykle ženy mají několik kang pro nejrůznější příležitosti. “Kanga také vyjadřuje, jaký vztah k sobě ženy mají. Pokud potkáte dvě ženy ve stejné kange, znamená to, že jsou velmi blízkými přítelkyněmi.”⁵⁰ Vzory, jež se používají na kangy jsou symetrické. Při navrhování vzoru výtvarník vytvoří jen čtvrtinu nebo polovinu

⁴⁹ JIROUŠKOVÁ, Jana. Černá Afrika. Praha 2003, s. 41.

⁵⁰ JIROUŠKOVÁ, Jana. Černá Afrika. Praha 2003, s. 52.

látky, která se pak zrcadlově opakuje. Kangy tvoří součást věna nevěsty. Kangy se ženám dávají, neboť lidé věří v jejich ochrannou funkci před zlými silami. Kangy bývají také doplněny o nejrůznější texty – politická hesla a lidové moudrosti. Tyto texty byly původně v arabštině. Tu postupně vystřídala latinka a dokonce angličtina.

Obrázek 30 – oblíbený oděv kanga (Keňa)⁵¹

f) Kente

Tento oděv se řadí k neznámějším africkým textiliím. Jedná se o oděv ašantských panovníků (Ghana), který je typický svojí výraznou barevností v kombinaci s černou barvou. “Jeho název pochází z ašantského slova kenten, které znamená košík.”⁵² Kente vzniká sešitím úzkých pruhů látky.

Jednotlivé vzory kente mají vždy svůj název a vyjadřují lidovou moudrost. Tato lidová rčení, která jsou ukryta v názvech tkanin kente, bývají velmi poučná. Některé “nabádá svého nositele k tomu, aby se vždy s někým poradil, když se chystá učinit důležité rozhodnutí, neboť jedna hlava nikdy radu nevytvoří. Jiná moudrost říká, že peníze

⁵¹ JIROUŠKOVÁ, Jana. Černá Afrika. Praha 2003, s. 51.

⁵² JIROUŠKOVÁ, Jana. Černá Afrika. Praha 2003, s. 48.

přítahují krev a bohatství plodí násilí, a tak je všem doporučováno, aby svůj majetek příliš na odiv nevystavovali.”⁵³

Původně byl tento oděv určen pouze pro královskou rodinu a krále samotného. Postupně jej začali nosit i jiní lidé, avšak zůstal mu připsaný slavnostní význam. Lidé jej nosili pouze při významných událostech. “Jeho nošení bývá přirovnáváno k nošení smokingu v západní kultuře.”⁵⁴

Obrázek 31 – Ašantský panovník ve svátečním kente (Ghana)

Obrázek 32 – Kente vzniklé sešitím úzkých pruhů látky⁵⁵

g) Aso oke

Jedná se o slavnostní oděv Jorubů (Nigérie), který vzniká sešíváním úzkých pruhů látky. Pro výrobu se používá hedvábí a bavlna. Nejčastějším dekorem jsou geometrické vzory. Pro vzorování se postupem času začala používat zlatá a stříbrná vlákna. Tento oděv má velký význam, a proto se nosí pouze při významných událostech, jako jsou svatby, iniciace a pohřby.

⁵³ JIROUŠKOVÁ, Jana. Černá Afrika. Praha 2003, s. 49.

⁵⁴ JIROUŠKOVÁ, Jana. Černá Afrika. Praha 2003, s. 50.

⁵⁵ JIROUŠKOVÁ, Jana. Černá Afrika. Praha 2003, s. 50.

h) Adire

Adire jsou jorubské textilie, které jsou barvené indigem. Základem je zde také bílá látka. Vzor na ní vzniká vyvazováním. Pro udržení pravidelného tvaru vzoru se do látky vyvazovaly různé předměty. Rezervu v látce můžeme vedle vyvazování vytvořit také šitím. Dříve se vzory šily ručně, dnes je práce zjednodušena a zrychlena používáním šicích strojů. Pro vytvoření vzoru lze také použít škrob.

Následně se vyvazaná látka barví indigem. Obarvené pruhy se poté sešívají po dvou. Vznikne tak dostatečně dlouhý pruh látky na zavínovací sukni, která je nejčastějším typem oděvu v západní Africe.

4.1.2 Oděv dospělých

Tradiční oděv v černé Africe bývá velmi jednoduchý. Místní klimatické podmínky oděv omezují většinou na co nejmenší kus látky nebo kůže, která je omotaná okolo pasu. “Oděv se mění podle věku a postavení svého nositele. Jiné šaty nosí ženy náčelníka a jiné mladé neprovdané dívky.”⁵⁶

a) Kožený oděv

Kůže se řadí mezi základní oděvní materiály v Africe. Pro zhotovování oděvů, jak svátečního, tak i každodenního, se používá kůže skotu, koz, velbloudů i kočkovitých šelem. “Kůže divoce žijících kočkovitých šelem jako je levhart, bývá znakem vznešenosti a statečnosti nositele.”⁵⁷ Oděv vyrobený z kůže bývá co nejskromnější kvůli místním klimatickým podmínkám. Kožený oděv žen bývá zdoben kovovými či skleněnými korálky.

b) Bederní roušky, penisová pouzdra

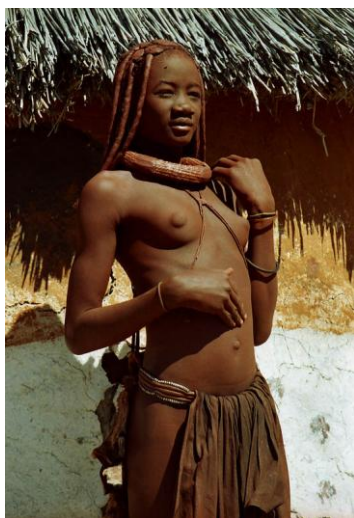
Pro výrobu bederních roušek se používá množství materiálů. Typické jsou roušky vyrobené z trávy, kůže, korálků i různých kusů látek. Kůže a přírodní vlákna se používají pro zhotovení penisových pouzder.

Bederní roušky se mění s věkem nositelky, příležitostí, pro kterou jsou použity, a také s oblastí, ve které jsou používány. “Nejjednodušší roušku tvoří dva proužky látky

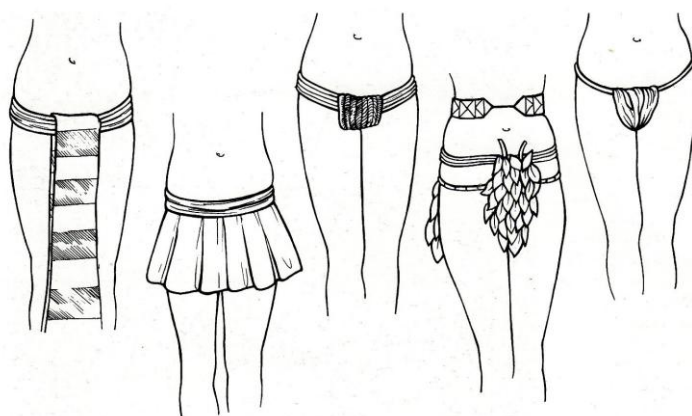
⁵⁶ JIROUŠKOVÁ, Jana. Černá Afrika, Praha 2003, s. 59.

⁵⁷ JIROUŠKOVÁ, Jana. Černá Afrika, Praha 2003, s. 68.

zavěšené vepředu a vzadu na úzké šňůrce ovázané okola pasu či boků.⁵⁸ Při významných příležitostech nosí ženy roušky zdobenější a někdy skrývají i speciální význam. Příkladem mohou být hererské dívky z jihu Afriky. “Když dívka dokončí iniciační slavnosti, je připravena na vdávání. Mladý muž, který si ji chce vzít, jí upevní na tuto zástěrku kovovou perlu a celé okolí ví, že co nevidět se bude konat svatba. Pro ostatní mladíky je kovová perla na zástěrce znamením, že toto děvče je již zadáno a snahy o jeho získání jsou marné.”⁵⁹

Obrázek 33 – Dívka s rouškou z hovězí kůže⁶⁰

Obrázek 34 – Různé typy bederních roušek⁶¹

c) Zástěrky (od řeky Ituri)

V deštném pralese Ituri (Demokratická republika Kongo) žije kmen Pygmejů. Svůj oděv si vyrábějí z kůry stromů. Práci při výrobě oděvu mají rozdělenou mezi muže a ženy. Muži připraví materiál. Ze stromů sloupnou kůru, kterou následně vysuší nad ohněm a tlučou do ní kladivem, aby docílili jejího změknutí (to může trvat i 2 hodiny).

Ženy se poté věnují zdobení připravené látky. Pro zdobení látky ženy používají barvicí směs připravenou z rostlin a drobných plodů, kterou nanášejí prsty nebo větvičkou

⁵⁸ JIROUŠKOVÁ, Jana. Černá Afrika. Praha 2003, s. 69.

⁵⁹ JIROUŠKOVÁ, Jana. Černá Afrika. Praha 2003, s. 70.

⁶⁰ <http://www.nahaafrika.cz/africke-ozveny/clanky/Tajemny-kmen-cervenych-Himbu.html> (citováno 8.11.2010)

⁶¹ JIROUŠKOVÁ, Jana. Černá Afrika. Praha 2003, s. 69.

na látku. Vytvářejí na ní abstraktní motivy a také stylizované listy rostlin nebo drobné živočichy. “Motiv hada je řadou opakujících se geometrických obrazců ohraničených nahoře i dole jednoduchou linií.”⁶²

d) Agbada

Jedná se o pánskou vyšívanou košili, která bývá bohatě zdobena výšivkou. Tato volně splývavá košile se širokými rukávy je většinou používána při slavnostních příležitostech, jako jsou svatby a pohřby. Abgady se dědily z otce na syna, proto bývaly pečlivě uchovávány.

e) Pagne

Pagne je název pro dvoudílné šaty, které nosí ženy v Guineji. “Na jedny dámské šaty je zapotřebí dvou pruhů. Jeden se otočí kolem boků jako sukně a druhý se použije pro výrobu přiléhavé blůzy. Blůzu tvoří přiléhavý živůtek s širokými ramínky a volánem okolo boků. Šířku volánu si určuje sama nositelka. Zbytek látky se může použít jako šátek omotaný okolo hlavy.”⁶³ Dříve si ženy látku na šaty barvily a zdobily samy, dnes se již setkáváme s těmito šaty vyrobenými z průmyslově potištěné látky.

Obrázek 35 – Pagne (Guinea)⁶⁴

⁶² JIROUŠKOVÁ, Jana. Černá Afrika, Praha 2003, s. 65.

⁶³ JIROUŠKOVÁ, Jana. Černá Afrika, Praha 2003, s. 62.

⁶⁴ JIROUŠKOVÁ, Jana. Černá Afrika. Praha 2003, s. 62.

4.1.3 Dětský oděv

Děti v Africe jsou v útlém dětství zcela nahé. Jejich matky je opatrují v koženém nebo látkovém vaku na zádech. Později nosí děti různé bederní roušky, které se velice podobají rouškám jejich rodičů. Často je oděv dětí zmenšeninou oděvu dospělých. Malé holčičky také dostávají již jako malé masivní náramky na ruce a nohy, které jsou vyrobeny z korálků. Zdobí se také koženými šňůrkami zdobenými kovovými perlami nebo skleněnými korálky.

Již v dětství se začíná s mnohými kosmetickými úpravami a dochází také k prvnímu zjizvování. U mladých Ndebelek se začíná s přidáváním kruhů na krk, kterým se má docílit vysokého štíhlého krku, který je mezi Ndebely velmi ceněn.

V městech má již odívání dětí jiný ráz. Jejich oblečení se podobá velice oděvu dětí v Evropě. Nosí různé sukně, kalhoty, trička a jejich oděv odráží sociální postavení rodičů.

Obrázek 36 – Dítě svátečně oblečené k rituálu „přijímání jména“ (Ghana)⁶⁵

⁶⁵ JIROUŠKOVÁ, Jana. Černá Afrika. Praha 2003, s. 78.

4.2 Oděvní doplňky

Oděv v černé Africe bývá většinou skromný. O to větší pozornost Afričané věnují účesům, šperkům a zdobení těla. “Vytvoření účesu trvá až několik hodin a jeho výroby se účastní i několik žen. Ani šperky nehrají zanedbatelnou roli. Často jsou šperky, které má žena na sobě, jejím celým majetkem.”⁶⁶ Velice si také dávají záležet na zdobení těla zjizvováním a malbou na tělo. To bývá často spojováno s rituály, kterými musí jedinec projít při začleňování do společnosti dospělých.

4.2.1 Šperky

Šperkům se v africké kultuře připisuje velký význam. Vedle funkce estetické mají často i funkci ochrannou. Podle postavení majitele šperku se liší i materiál, který je na jeho výrobu použit. V této oblasti jsou typické abstraktní motivy, stylizované motivy, motivy lidského obličejce a figury, objevují se i zvířecí motivy.

Drahé kovy, drahokamy a polodrahokamy se pro výrobu šperků používají minimálně. V černé Africe dávají přednost korálkům a kovovým či skleněným perlám. V oblíbené jsou také porcelánové korálky. Šperky, které ženy nosí, se liší podle postavení nositelky. Svobodná žena smí nosit zcela jiné šperky než vdaná žena. U masajských šperků můžeme pozorovat symetričnost. Pro masajské dívky jsou typické náhrdelníky, které jsou vyrobeny z mnoha šňůr navlečených korálků. Oblíbené jsou zde i náramky z kovu, mosazi a mědi.

Afričané vedle klasických šperků jako jsou náušnice, prsteny, náramky, přívěsky, používají pro nás zcela netypické šperky. Jedná se o destičky, které vkládají Afričané do různých částí těla. Může to být ucho, horní i dolní ret. Například “surmské nevěsty ze severovýchodní Afriky si nechávají rozříznout spodní ret a do vzniklého otvoru si vkládají hliněné destičky. Kůže se stále více napíná a kulatá destička je neustále zaměňována za větší a větší. Tento proces trvá okolo šesti měsíců. Zavádění destičky do horního nebo spodního rtu je občas spojeno s vyrážením zubů.”⁶⁷ Destičku ve rtu ženy nosí ve společnosti a v přítomnosti muže. Při jídle si ji ženy vyndávají a jedí v ústraní.

⁶⁶ JIROUŠKOVÁ, Jana. Černá Afrika. Praha 2003, s. 105.

⁶⁷ JIROUŠKOVÁ, Jana. Černá Afrika, Praha 2003, s. 124.

Obrázek 37 – Masajské dívky se šperky^{68, 69, 70}

Obrázek 38 – Destička ve rtu^{71, 72}

4.2.2 Účesy

V černé Africe se klade velký důraz na úpravu vlasů. Přípravě účesu jsou lidé ochotni věnovat spoustu času i fantazie. Na rozdíl od Evropy účesy zde nejsou pro každého individuální. Různým druhům účesů jsou přiřazeny různé významy a mohou se

⁶⁸ <http://globheu.blogspot.com/2009/11/corinne-hofmann-kenya-what-happens.html> (citováno 8.11.2010)

⁶⁹ <http://www.mombasainfo.com/about-mombasa/history-culture/history-of-mombasa/> (citováno 8.11.2010)

⁷⁰ JIROUŠKOVÁ, Jana. Černá Afrika. Praha 2003, s. 116.

⁷¹ <http://www.weirdworm.com/beauty-is-bizarre/> (citováno 8.11.2010)

⁷² <http://africarevisited-christa.blogspot.com/> (citováno 8.10.2010)

používat jen při určitých obřadech a rituálech. Speciální účesy jsou i pro události jako je sňatek, narození dítěte nebo přechod z jedné věkové skupiny do jiné. Podle typu účesu bylo také možné poznat k jaké společenské skupině jedinec patří.

Různé antropologické skupiny v Africe se od sebe liší typem vlasů a ochlupení. Například Pygmejové mají vlasy černé, spirálovitě stočené a jejich délka je okolo 3 cm. Křováci mají vlasy, které dorůstají jen do délky 1,5 cm a jsou spirálovitě stočené v rozptýlených chomáčcích tvaru pepřových zrn, mezi nimiž je patrná kůže lebky. Africké kmeny nejsou tedy obdařeny dlouhými vlasy, a proto si při vytváření účesů pomáhají různými příčesky a parukami.

Rozlišuje 4 kategorie účesů:

a) Modelované účesy

Jejich příprava trvá velice dlouho a účes vydrží po dlouhou dobu. Aby se účes neporušil, používají se při spánku různé podhlavníky. Pro tvarování účesu se používá hlína, tuk i dobytčí trus. Někdy se do účesů vplétala i rostlinná vlákna. Přidávaly se i lidské vlasy a zvířecí chlupy.

b) Copánkové účesy

Vlasy jsou splétány do různě silných copánků, které jsou napuštěny tukem. Ten slouží pro udržení účesu ve správném tvaru. Vytvoření účesu zabere spoustu času. V Nigérii platí – čím více copánků, tím více elegance.

c) Účesy bez úpravy

Jedná se o účesy, které jsou doplněny pouze o hřebeny či sepnuté jehlicemi. Vlasy bývají potřeny opět tukem. To slouží k odpuzování hmyzu (vši prý nesnášejí zápach žluklého tuku).

Patří sem také vlasy, které jsou upraveny barvením a narovnáním. Pro dosažení takového efektu vlasy pokrývají směsí z popela, kravského trusu a moči. “Tato hmota zůstala na hlavě asi 10 dní a čas od času se polévala kravskou močí. Potom byla ztvrdlá hmota sloupána, vlasy důkladně vykartáčovány a potřeny tukem.”⁷³

⁷³ JIROUŠKOVÁ, Jana. Černá Afrika. Praha 2003, s. 115.

d) Vyholené vlasy, vlasy od přírody krátké

Vlasy se často vyholují do různých pruhů i rozmanitých ornamentů. Takové účesy nosí spíše ženy a muži se pyšní složitými účesy.

Obrázek 39 – Různé druhy účesů^{74, 75, 76, 77}

4.2.3 Pokrývky hlavy

Pokrývky hlavy charakterizují postavení svého majitele. Pro jejich výrobu se používají nejrůznější materiály. Může se použít listí, ptačí peří, kůra, kůže, korálky, pruhy látek a další.

Mezi pokrývky hlavy můžeme zařadit různě omotané pruhy látek okolo hlavy, čepice různých tvarů, čelenky i klobouky.

4.2.4 Tetování, skarifikace, malba na těle

Tetování, skarifikace a malba na těle patří mezi běžné způsoby zdobení těla. “Malba má dočasný charakter, neboť je prováděna barvami, které dříve nebo později z kůže zmizí. Skarifikace se provádí ostrými předměty a dochází zde k trvalému porušení kůže. K estetickým úpravám lidského těla, které mají trvalý charakter, patří také tetování.”⁷⁸

⁷⁴ JIROUŠKOVÁ, Jana. Černá Afrika. Praha 2003, s. 112.

⁷⁵ JIROUŠKOVÁ, Jana. Černá Afrika. Praha 2003, s. 113.

⁷⁶ <http://www.nahaafrika.cz/africke-ozveny/clanky/Tajemny-kmen-cervenych-Himbu.html> (citováno 8.11.2010)

⁷⁷ http://www.flickr.com/photos/kryszard/galleries/72157622534075209#photo_300013495 (citováno 8.11.2010)

⁷⁸ JIROUŠKOVÁ, Jana. Černá Afrika, Praha 2003, s. 129.

Tetování a zjizvování má estetickou funkci, erotický podtext a jedince řadí k určité sociální skupině.

Místo, které se nechává tetovat nebo zjizvovat, je vybíráno podle nošeného oděvu. Vždy je tetováno místo, které může okolí obdivovat.

a) Tetování

Ženy se tetují z důvodu, aby byly krásné a přitažlivé. U mužů pro tetování existují jiné důvody. Tetování a zjizvování se u mužů chápe jako důkaz mužnosti. V mládí byli schopni snést bolest, která k zákroku patří – a to je obdivováno.

S přechodem z dětství do společnosti dospělých bývá obvykle spojeno první tetování. Tetování a skarifikaci vytváří vždy jedinec, který se na tyto zákroky specializuje. Pro zdobení se používají základní motivy a dokonce je možné, aby autor použil svoji fantazii.

Ženy se nechávají většinou tetovat v okolí očí a v podbříšku. U mužů se většinou jedná o oblast rukou, stehen, hýždí, hrudníku, zad a také tváře.

b) Skarifikace (zjizvování)

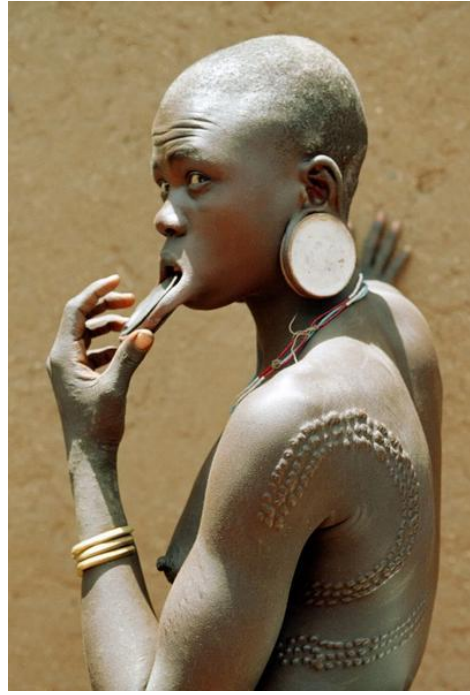
Při zjizvování se rozřízne rána, do které se vsype popel, aby se zabránilo jejímu uzavření. Pro dosažení jemnějších ornamentů se do čerstvě rozříznuté kůže vkládají na několik hodin jemná rostlinná vlákna.

“Kundští mužové požadují od svých manželek skarifikaci, neboť věří, že jen žena se zjizveným tělem dokáže plně uspokojit. A tak se žádná mladá dívka v této oblasti nemůže provdat, aniž by měla zjizvené tělo. Před každým sňatkem musí být budoucí manžel s její skarifikací podrobně obeznámen.”⁷⁹

⁷⁹ JIROUŠKOVÁ, Jana. Černá Afrika. Praha 2003, s. 132.

Obrázek 40 - Skarifikace⁸⁰

Obrázek 41 – Skarifikace a terakotové talířky ve rtu⁸¹

c) Malba na tělo

Malba na těle ženě slouží ke zkrášlení, lovci má pomoci k úspěchu a malba také nahrazuje kostým při různých rituálech. Malbu Afričané využívají také jako ochranu před obtížným hmyzem a žhavým sluncem.

Pro malbu se používají barvy, které mají přírodní charakter. Svě tělo si nezdobí malbou pouze ženy, ale také muži. Mladí Masajové si při ukončení iniciačních slavností potírají okolí očí bílou barvou smíchanou s tukem ovcí. Tím barva získává okrový nádech.

⁸⁰ <http://www.femispha.com/index.php?page=fotogalerie&galerie=6&jazyk=cs> (citováno 8.11.2010)

⁸¹ <http://www.cestovatel.cz/serialy/naha-afrika/galerie/005-surma> (citováno 8.11.2010)

5 Vzájemné vlivy Evropy a Afriky v oděvu a úpravě těla

5.1 *Arabské inspirace v evropské módě*

Ve 20. století začínají oblast odívání ovlivňovat prvky, které jsou inspirované arabskou kulturou. Evropskou módu začínají ovlivňovat jasné barvy, purpurové a zlaté odstíny a výrazné orientální vzory. Díky arabským vlivům se rozvíjí i výrazné líčení, které do té doby nebylo v Evropě běžné.

V severní Africe se také kladl důraz na správnou vůni a péči o tělo. “Návštěva lázní nebyla výjimečnou událostí. Velmi obdivovaná byla hladká, jemná, světlá kůže bez jediného chloupku. Jen málo evropských žen si při návštěvě kosmetického salónu uvědomí, že depilace má svůj původ právě v Orientu.”⁸² Parfémy si ženy připravovaly doma. V oblibě byla především vůně pomerančovníku a jasmínu. Aby vůně parfémů nevyprchala, používaly se pro jejich uchování zvláštní flakony. Zajímavostí je, že “mezi dvěma světovými válkami měly městské ženy obzvláště rády skleněné flakony, jež byly vyráběny v Karlových Varech. Výrobce respektoval přání zákaznic, a proto měly např. flakony, které se vyvážely do Tuniska, tvar želvy nebo ryby.”⁸³

Další zajímavostí je fakt, že významným výrobcem orientální pokrývky hlavy nazývané fez byla továrna v jihočeských Strakonících, která byla založena roku 1828.

5.1.1 **Etno styl**

Stále větší oblibu získává etno styl, který je typický svojí pestrobarevností, výraznými vzory (abstraktní vzory i obrázkové potisky), batikou, volnými střihy a pohodlnými materiály. Oděv v etno stylu je zdoben také krajkovými lemy nebo korálky či flitry. V současné době jsou v oblibě různé topy a tuniky, které jsou mnohdy zdobeny výšivkami, žabičkováním (to bývá většinou v pase), typické je také stahování na šňůrky. Oblíbené jsou také různé druhy šatů a sukní (mohou být i zavínovací). Důležité jsou rovněž doplňky, které jsou nutné pro celkové sladění oděvu. Jedná se o barevné lehké šály, pásky a výrazné náramky.

⁸² JIROUŠKOVÁ, Jana - DIRNOVÁ, Renata. Severní Afrika: Maroko, Alžírsko, Tunisko. Praha 2007, s. 117.

⁸³ JIROUŠKOVÁ, Jana - DIRNOVÁ, Renata. Severní Afrika: Maroko, Alžírsko, Tunisko. Praha 2007, s. 120.

Obrázek 42 – Oděv a doplňky v etno stylu⁸⁴

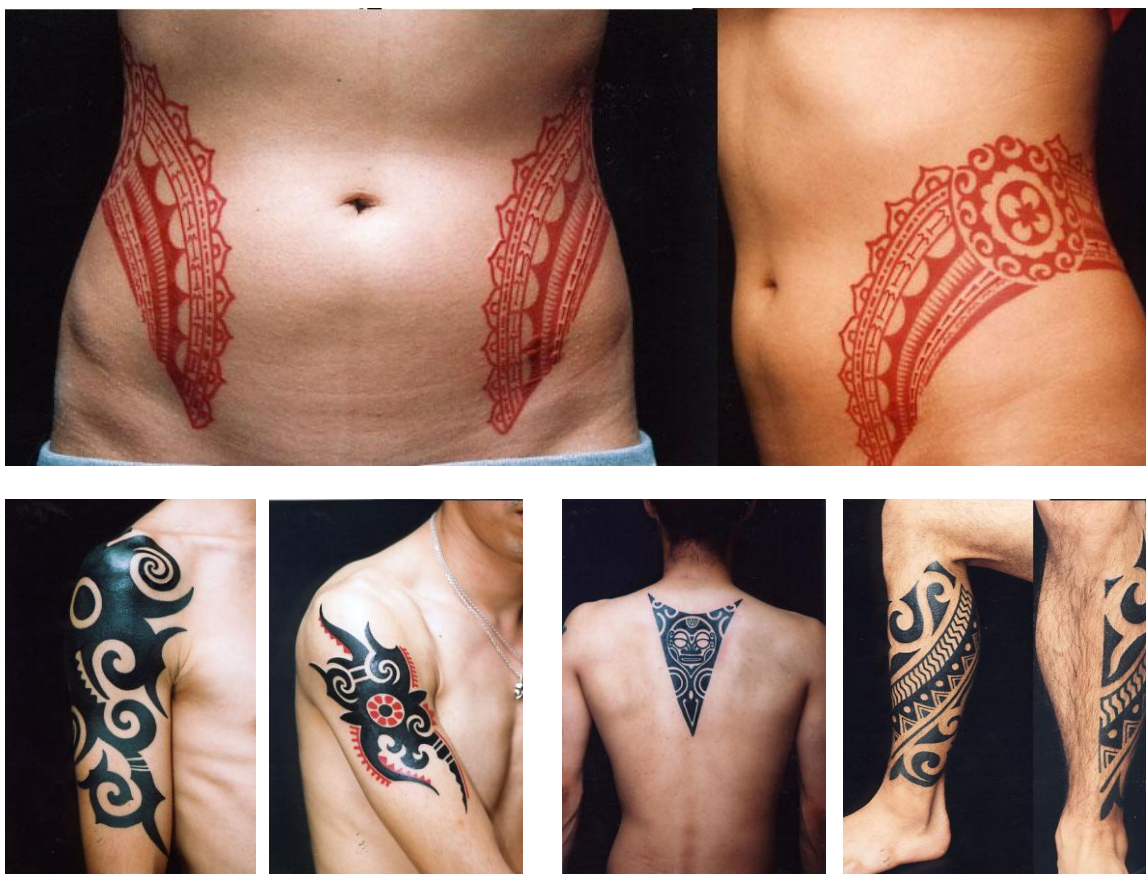
5.1.2 Tetování – etno ornamenty

V domorodých kulturách znamená tetování vyjádření úcty ke svým kořenům a zvykům. V současnosti znovu v těchto kulturách obliba tetování roste. Jedinci dávají najevo svoji pýchu na jejich kulturní dědictví. Obliba tetování roste i v ostatních částech světa. Zde má však tetování jinou podobu a významy.

V posledních letech se tetování stalo velice oblíbenou formou zkrášlování těla. V Evropě, Severní Americe, ale také v Japonsku “profesionální tatěři povýšili své výtvořky na umělecká díla a povznesli tetování na seriózní a všeobecně uznávané umění.”⁸⁵ Lidé jsou v dnešní době svobodnější a cítí potřebu své tělo zkrášlit. Někdy lidé volí tetování jako formu vzdoru nebo chtějí tetováním vyjádřit příslušnost k určité skupině. V současnosti také roste obliba tetování, které má podobu etno ornamentů. Takové tetování bývá charakteristické díky geometrickým vzorům, jak můžeme vidět na přiložených obrázcích.

⁸⁴ <http://www.kafe.cz/chci-dobre-vypadat/moda/hit-leta-etno-styl-a-barevne-vzory-1718.aspx>, citováno 10.11.2010

⁸⁵ http://cs.wikipedia.org/wiki/Tetov%C3%A1n%C3%AD#Sou.C4.8Dasn.C3.A9_tetov.C3.A1n.C3.AD, citováno 10.11.2010

Obrázek 43 – Etno ornamenty⁸⁶

5.1.3 Aladinky – obuv

V roce 2004 se objevila o obchodech s obuví velice zajímavá kolekce obuvi. Kolekce firmy Baťa byla zajímavá díky dámským pantoflíčkům, které měly špičatou a mírně zdviženou špičku. Tato obuv začala být označována jako “aladinky”. Tyto aladinky byly zhotoveny z textilu nebo kůže a zdobila je výšivka, která byla často doplněna o barevné flitry. Tyto střevíce velice připomínaly obuv rihija. “Zatímco v severní Africe je typ obuvi rihija převážně mužskou záležitostí, módní katalogy nabízely tuto kolekci ženám jako sportovní koženou obuv.”⁸⁷ “I zimní kolekce výrobců obuvi v roce 2004 zůstaly věrné arabské inspiraci a boty se zdviženou špičkou zdobené výšivkou nebo aplikacemi se objevily za výlohami obchodů.”⁸⁸

⁸⁶ <http://www.bodyartmag.cz/etno-ornamenty,142.html> (citováno 10.11.2010)

⁸⁷ JIROUŠKOVÁ, Jana - DIRNOVÁ, Renata. Severní Afrika: Maroko, Alžírsko, Tunisko. Praha 2007, s. 101.

⁸⁸ JIROUŠKOVÁ, Jana - DIRNOVÁ, Renata. Severní Afrika: Maroko, Alžírsko, Tunisko. Praha 2007, s. 142.

5.1.4 Kostýmy – břišní tance

Velkou oblibu ve světě i v České Republice získal a stále získává břišní tanec. Tento tanec, který se zaměřuje na břicho – symbol plodnosti, je známý také díky barevným kostýmům, které ženy při tančení nosí. Profesionální tanečnice se na svá vystoupení oblékají do kostýmů, které jsou mnohdy velice pestré a jsou zdobené výšivkami, flitry, penízky a korálky. Kostýmy se nejčastěji skládají ze zdobené podprsenky, sukně a zdobeného pásu na bocích. Kostým bývá doplněn o různé závoje přes obličej, šátky na hlavu, rukavičky, čelenky. Důraz se klade také na výrazné šperky. Používají se různé náušnice, náhrdelníky, náramky a nákotníčky.

5.2 Inspirace tradiční africkou kulturou

“Africká kultura neupoutala jen evropské výtvarné umělce na počátku 20. století, ale inspirovali se jí i evropští módní návrháři. Afrika je okouzlena svojí bohatou a výraznou barevností s nádechem tajemnosti a exotiky.”⁸⁹

5.2.1 Oděv a doplňky

Oděvy a také šperky, které jsou inspirovány africkou kulturou, můžeme najít téměř všude po světě. I v České Republice můžeme takovéto výrobky najít například v obchůdku s názvem Batavia. Oděvy, jež se inspiroují Afrikou, jsou charakteristické svojí výraznou barevností a objevují se na nich také tradiční africké vzory, častá je také vosková batika.

Uměním Afriky se inspiroují oděvní návrháři i výrobci šperků. Pro svoje šperky používají motivů kočkovitých šelem, slonů, motivů zvířecích kůží jako je gepard a zebra. Rovněž se umělci zaměřují na materiál, který je používám pro výrobu šperků v Africe. Používají tedy stříbro, zlato, dřevo a také slonovinu.

Výrobě tradičního afrického oděvu se v dnešní době nevěnují pouze lidé afrického původu. Některé japonské, indické, anglické a nizozemské firmy (např. firma Vlisco) se věnují výrobě potištěných látek, které kopírují africké motivy. Vyrobene látky jsou pak dováženy do Afriky. Zde jsou v oblibě díky dobré kvalitě a nízké ceně.

⁸⁹ JIROUŠKOVÁ, Jana. Černá Afrika. Praha 2003, s. 143.

5.2.2 Afro účesy

Dříve byla úprava vlasů v Africe velice složitá. Afričané si vlasy splétali do různých copánků nebo dreadů. Vlasy si nastavovali různými materiály, aby dosáhli potřebné délky vlasů. Pro nastavení vlasů používali především přírodní materiál jako je palmové lýko, sisál nebo zvířecí šlachy. Afričané někdy své vlasy potírali tukem či barevnou hlinkou.

Dready jsou “zacuchané prameny vlasů, které vznikají několika způsoby; buď uměle, tj. zacucháním ve studiu, nebo přirozeně, hlavně nečesáním a mnoha dalšími způsoby (slepením mořskou vodou).“⁹⁰ Z Afriky se tento způsob česání dostal do Ameriky společně s příchodem otroků. Dready bývají spojovány s hudbou reggae, Bobem Marleym a Jamajkou.

V dnešní době je člověk ve volbě účesu zcela svobodný. Díky účesu vypovídáme neverbální cestou sami o sobě. Druh střihu vlasů o nás mnohé prozrazuje. I v naší republice mnoho jedinců volí právě dready. Jsou zcela běžnou součástí vzhledu mnohých lidí.

Typickým černošským účesem je také afro. I to je v současnosti velice oblíbené. Oblibu získaly také copánky, které si ženy a dívky nechávají na hlavách splétat ve specializovaných salonech.

⁹⁰ <http://cs.wikipedia.org/wiki/Dready> (citováno 20.3. 2010)

5.2.3 Bodyart

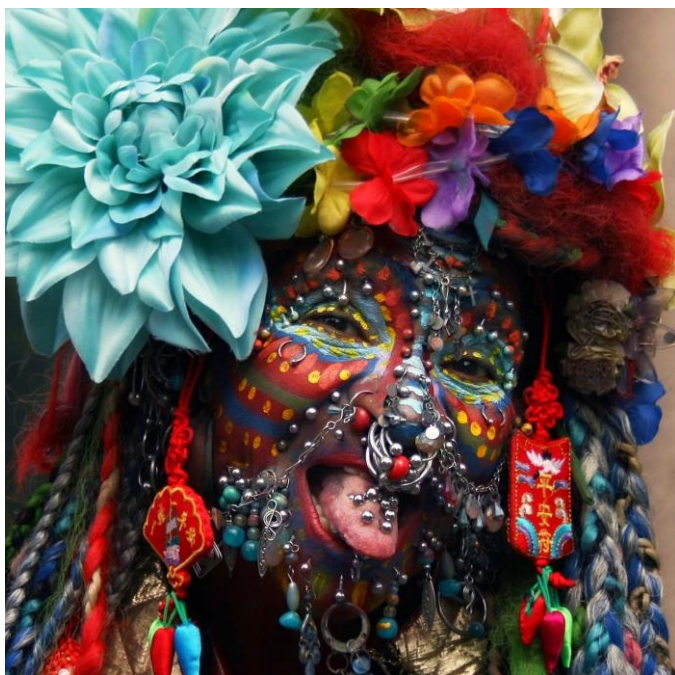
Zatímco zdobení těla je v Africe zcela běžná věc, v naší kultuře vyvolávají tělesné dekorace řadu reakcí – “od zájmu, úžasy, obdivu a úcty až ke zděšení, pohoršení a odsuzování. Modifikovaní lidé jsou často posuzováni prvním pohledem s obavou až pohrdáním.”⁹⁴ Přesto je bodyart v naší společnosti velice oblíbený a můžeme se s ním denně setkat v našem okolí. Nejběžnějším typem zdobení je piercing a tetování. Zatímco se v dávných dobách používaly při piercingu přírodní materiály, dnes se používá chirurgická ocel, titan a zlato.

⁹¹ <http://www.rasta-copanky.cz/> (citováno 10.11.2010)

⁹² http://womensbeautylife.com/gallery/Black_hairstyles/fashion_afro_curly_hairstyle_for_women (citováno 10.11.2010)

⁹³ <http://www.vlasy-in.cz/dredy-dready-fotky-udrzba-historie-objevte-dreadlocks> (citováno 10.11.2010)

⁹⁴ FIKSA, Radomír. Encyklopedie bodyartu. Žďár nad Sázavou, 2009, s. úvodní

Obrázek 47 – Elaine Davidson – žena s největším množstvím piercingů na světě⁹⁵

Obrázek 48 – Vladimír Franz – český hudební skladatel a malíř⁹⁶

5.3 Evropské vlivy v černé Africe

5.3.1 Oděv a doplňky

V současnosti můžeme v Africe sledovat rozmanité druhy oděvu. Vedle tradičního koženého oděvu si dnes můžeme také všimnout oděvu, který je ovlivněný evropskou módou. Proměny oděvu mají v Africe poměrně dlouhý vývoj.

“Hlavním důvodem změny pohledu na africkou módu byl vývoj vztahu k lidskému tělu, který prošel v evropské společnosti od 16. století velkými proměnami. Zatímco se ještě v 16. století koupali Evropané na veřejnosti nahí, nebo jen velice málo oblečení, koncem 17. století by to bylo něco zcela nepředstavitelného a odsouzeníhodného. Tomuto vývoji odpovídá i narůstající pohrdání tělem a jeho zahalování. A tak se evropští misionáři nejrůznějšími prostředky snažili donutit i Afričany nosit z jejich hlediska značně nevhodný evropský oděv.”⁹⁷

⁹⁵ <http://www.flickr.com/photos/fabulousminge/2732433853/> (citováno 12.11.2010)

⁹⁶ http://www.boskovicko.cz/cislo.phtml?iss_id=175 (citováno 12.11.2010)

⁹⁷ JIROUŠKOVÁ, Jana. Černá Afrika. Praha 2003, s. 136.

V Africe se tedy začal přejímat evropský oděv. Velice často byly přejímány pouze některé části oděvu. Tyto části oděvu však v Africe změnily svůj původní význam. “Některé se staly odznakem sociálního postavení svého nositele, jiné součástí iniciačních oděvů a některých bylo využito pouze k okrášení.”⁹⁸ Svoji oblibu získaly nejen klobouky, ale i deštníky. Afričané se začali zkrášlovat opasky, které však nenosili jako Evropané okolo pasu, ale například v podpaží s ozdobnou sponou umístěnou na hrudi (u žen z kmene Zulu). Svě uplatnění našly také tužky - zdobili se jimi v ušních lalůčkách, velice oblíbené se staly rovněž knoflíky. Ty se díky velké barevnosti a odlišnosti tvarů staly vhodným doplňkem pro zdobení náhrdelníků a čelenek. Masajští výrobci tak brzy začali doplňovat těžké korálkové náhrdelníky o různobarevné knoflíky. Z Evropy se do Afriky začaly také šířit nové vzory a látky.

5.3.2 Ideál krásy

Ideál mužské a ženské krásy se vždy liší v různých obdobích a kulturách. V Africe můžeme pozorovat, jak se do popředí dostává evropský ideál krásy. Africké ženy z větších měst se stále více touží podobat světovým topmodelkám. Chtějí používat kosmetiku, nosit pěkné oděvy a touží být štíhlé. Naopak na venkově je stále obdivován ideál tradiční africké krásy. “Čím je zde žena boubelatější, tím je i přitažlivější. Krásná žena je tu především ta, která muži zaručí velký počet dětí. Mírná nadváha je tu symbolem bohatství a plodnosti.”⁹⁹ Lidé z venkova považují hubené ženy z měst za nemocné a nevěří, že by taková žena mohla porodit mnoho zdravých dětí.

Je zajímavé, jak se může lišit pojetí vlně v Evropě a v Africe, rovněž i ve městě a na venkově. “Masajská žena má ráda, když její manžel voní po kravských lejnech. Ten, aby uspokojil svoji manželku, si natírá hlavu speciální směsí jílu a kravského trusu.”¹⁰⁰ Naopak ve městech stále více roste zájem o krémy, které mají bělicí účinek. Africké ženy se totiž snaží podobat Evropankám a Američankám. Zatímco ženy v Evropě a Americe chtějí být co nejtmaší a kudrnaté, Afričanky si přejí mít co nejsvětlejší pleť a rovné vlasy. Bělicí krémy v Africe bohužel obsahují rtuť a látky, které pleti škodí – to však používání těchto drahých krémů neomezuje. I ženy z vesnice touží po světlé pleti. A protože nejsou tak bohaté, potírají pleť různými výtažky, které však pleti také škodí.

⁹⁸ JIROUŠKOVÁ, Jana. Černá Afrika. Praha 2003, s. 137.

⁹⁹ JIROUŠKOVÁ, Jana. Černá Afrika. Praha 2003, s. 14.

¹⁰⁰ JIROUŠKOVÁ, Jana. Černá Afrika. Praha 2003, s. 141.

6 Závěr

Odivání a zdobení těla v kultuře Afriky je velice podnětné téma, které jsem s radostí a zájmem zpracovala. Důvodů pro zvolení tohoto tématu bylo rovnou několik. Ve světě se můžeme setkat s bohatou kulturou odívání. Při našich cestách do zahraničí můžeme poznávat odlišnou kulturu různých národů díky jejich zvykům, tradicím, temperamentu lidí, stravovacím návykům, velkou část kultury však odhaluje právě odívání. Ne nadarmo se říká, že šaty dělají člověka. Toto lidové rčení je velice pravdivé. Podle stylu odívání se můžeme o nositeli oděvů a doplňků mnohé dozvědět. Může nám napovědět, jaké zaměstnání jedinec má, jaké zastává názory, k jaké věkové skupině nositel oděvu patří, v určitých případech také odlišuje pohlavní role. Módní vlny ve světě ovlivňuje především móda Evropy a Ameriky. Proto když vycestujeme do různých států v Americe či Evropě, nevidíme podstatné rozdíly ve stylu odívání jednotlivých lidí. Ale pokud naše kroky zamíří například do Afriky, můžeme pozorovat barevnost, odlišnost a magičnost africké tradiční módy. Především magičnost tohoto tradičního oděvu stále oslovuje americké i evropské módní povědomí a lidé se nechávají inspirovat africkými oděvy. Tak jako mají Evropané a Američané zájem o africkou módu, i lidé z Afriky touží po světové módě, nejnovějších módních trendech a světových značkách. Z tohoto důvodu můžeme pozorovat užívání tradičního oděvu především u níže postavených sociálních vrstev žijících na venkově. Tito lidé nosí tradiční oděv, jelikož dodržují tradice a také tento oděv je pohodlný pro tradiční způsob venkovského života. Odivání a zdobení těla v Africe je velice pozoruhodné a určitě je zajímavé věnovat pozornost tak pestrému a zajímavému stylu odívání, které skrývá nesčetné množství funkcí a symbolů. A právě tyto důvody mě přiměly zpracovat bakalářskou práci na toto téma.

Za cíl práce jsem si stanovila popis specifických projevů oděvní kultury a zdobení těla v různých částech afrického kontinentu. Při promýšlení daného tématu jsem dospěla k závěru, že svoji pozornost zaměřím na dvě části Afriky, které jsou vzájemně velice odlišné a současně mají mnoho společného – lze je označit jako typické představitele tradičního odívání v Africe. Oblasti, které jsem v práci rozebírala, jsou severní Afrika (Maroko, Alžírsko, Tunisko) a černá Afrika (Keňa, Nigérie, Namibie, Tanzanie, Etiopie, Jihoafrická republika, Demokratická republika Kongo a další). Pro dosažení cíle této bakalářské práce jsem použila dostupné literární a internetové zdroje. Ráda

bych zde uvedla knihy, které jsem pro práci užila a které mi velice obohatily pohled na tuto problematiku. Za nejvíce přínosné mohu označit knihy „Severní Afrika“ a „Černá Afrika“ od Jany Jirouškové. Tyto knihy jsou srozumitelné, čtivé, zahrnují podstatné informace a jsou doplněny o zajímavá vyobrazení, z nichž jsem některé užila i v této práci. Důležité informace jsem dále získala i ze zahraniční literatury, jmenovitě se jedná o knihu v anglickém znění „Cloth, dress and art patronage in Africa“ od Judith Perani a Normy H. Wolff.

Mezi stanovenými cíli práce bylo také zhodnotit vzájemné ovlivňování Evropy a Afriky v oblasti odívání a zdobení těla. Zachytila jsem, jakým způsobem inspiruje Evropu tradiční arabská a africká móda. Aniž si to uvědomujeme, můžeme tyto vlivy denně pozorovat ve svém okolí. Příkladem mohou být velmi oblíbené dredy, tetování, piercing, nápadité šperky, oděv a jiné. Nejen Evropa je ovlivňována Afrikou, ale tento jev můžeme pozorovat i v opačném směru. V Africe se stále více přejímá evropský oděv a oblíbě se těší i evropský ideál krásy. Tradiční oděv se dostává stále více do pozadí a jeho obliba přetrvává především na venkově.

Právě Afrika je kontinent, na kterém můžeme pozorovat pestrou symboliku oděvu, šperku a zdobení těla. Určitě bychom se měli zamyslet nad tím, zda i za pár let budeme moci pozorovat nevšednost a krásu tradičních oděvů a šperků, když se ve městech stále více rozmáhají módní inspirace z Evropy a tradiční oděvy se stávají pouze záležitostí venkova.

7 Slovníček specifických pojmů

Abgada – pánská bohatě vyšívána košile se širokými rukávy

Adinkra – druh potištěné látky vyráběný v Ghaně

Adire – jorubské textilie barvené indigem

Alašo – tuarežský turban

Ardar – teplý vlněný plášť pro vdané berberské ženy

Aso oke – druh jorubské hedvábné nebo bavlněné textilie sešité z úzkých pruhů látky

Džalaba – dlouhá košile s dlouhými rukávy a kapucí

Džebba – široká pánská košile sahající ke kotníkům

Fez – pánská kruhová pokrývka hlavy zdobená střapcem

Haik – dámský řasený oděv vytvořený z pruhu látky dlouhého 5 metrů

Handira – pruh vlněné látky, kterou si ženy přehazují přes ramena

Hijak – teplý vlněný plášť, který se k tělu připevňuje opaskem

Chamsa – oblíbený ochranný symbol, který má nejčastěji podobu Fátiminy ruky

Iniciace – přechodové rituály v tradičních společnostech

Izar – řasený oděv berberských žen

Kanga – bavlněná potištěná tkanina, která se nosí omotaná okolo těla

Kente – oděv ašantských panovníků, vyrobený z úzkých pruhů látky

Pagne – dámské dvojdílné šaty složené z živůtku a dlouhé sukně

Rihijja – obuv se sešlápnutou patou, většinou kožená

Selham – pánský plášť s kapucí

Serwal – široké kalhoty zakončené manžetami pod kolena

Skarifikace – způsob zdobení kůže zjizvováním

Šešija - pánská vlněná červená pokrývka hlavy s hedvábným střapcem

Tabbane – oděv složený z pláště a kalhot, který nosí lovci ve Vysokém Atlase

Tagija – chlapecké háčkované čapky světlé barvy

8 Použité zdroje

8.1 Literatura

- 1) Bodyart magazín: tetování, piercing, móda, extravagance, underground. Žďár nad Sázavou : Sowulo Press, 2009. ISSN 1801-495X.
- 2) FIKSA, Radomír. Encyklopedie bodyartu. Vyd. 1. Ve Žďáře nad Sázavou: Sowulo Press, 2009. 96 s. ISBN 978-80-903957-4-9 (brož.).
- 3) GADALLA, Ulaya - IBRAHIM, Margot. Smyslné tetování Henou : nejkrásnější vzory s předlohami k samostatnému malování. České vyd. 1. Praha: Cesty, 2002. 48 s. Cítím se skvěle. ISBN 80-7181-652-3 (brož.).
- 4) HAVELKA, Ondřej - LORENCOVÁ, Michaela. Nahá Afrika. 1. vyd. Praha: MF, Mladá fronta, 2006. 90 s., [128] s. barev. obr. příl. Lidé a země ; sv. 18. ISBN 80-204-1537-8 (váz.).
- 5) JIROUŠKOVÁ, Jana. Černá Afrika. Praha: Lidové noviny, 2003. 165 s. Dějiny odívání. ISBN 80-7106-367-3 (váz.).
- 6) JIROUŠKOVÁ, Jana - DIRNOVÁ, Renata. Severní Afrika : Maroko, Alžírsko, Tunisko. Vyd. 1. Praha: NLN, Nakladatelství Lidové noviny, 2007. 167 s. Dějiny odívání. ISBN 978-80-7106-914-0 (váz.).
- 7) KINKOROVÁ, Lucie - DRBOHLAV, Petr. V rytmu Afriky. Vyd. 1. Brno: Jota, 2005. 274 s., [32] obr. příl. Cestopisy. ISBN 80-7217-368-5 (váz.).
- 8) KYBALOVÁ, Ludmila - HERBENOVÁ, Olga - LAMAROVÁ, Milena. Obrazová encyklopedie módy. 1. vyd. Praha: Artia, 1973. 623 s., [28] s. barev. příl.
- 9) PERANI, Judith - WOLFF, Norma Hackleman. Cloth, dress and art patronage in Africa. 1st pub. Oxford; New York: Berg, 1999. vi, 217 s. Dress, body, culture. ISBN 1-85973-295-X (brož.).
- 10) RYCHLÍK, Martin. Tetování, skarifikace a jiné zdobení těla. Vyd. 1. Praha: Lidové noviny, 2005. 350 s. Dějiny odívání. ISBN 80-7106-780-6 (váz.).

8.2 Internetové zdroje - informace

- 1) *Dredy* – *Wikipedie, otevřená encyklopedie* [online]. Poslední revize 3.12.2009 [cit. 2010-03-11]. Dostupné z: <http://cs.wikipedia.org/wiki/Dredy>
- 2) *Piercing* – *Wikipedie, otevřená encyklopedie* [online]. Poslední revize 8.9.2009 [cit. 2010-03-02]. Dostupné z: <http://cs.wikipedia.org/wiki/Piercing>

8.3 Internetové zdroje - obrázky

- 1) <http://africarevisited-christa.blogspot.com/>
- 2) <http://globheu.blogspot.com/2009/11/corinne-hofmann-kenya-what-happens.html>
- 3) http://womensbeautylife.com/gallery/Black_hairstyles/
- 4) <http://www.bodyartmag.cz/etno-ornamenty,142.html>
- 5) http://www.boskovicko.cz/cislo.phtml?iss_id=175
- 6) <http://www.cestovatel.cz/serialy/naha-afrika/galerie/005-surma>
- 7) <http://www.femispha.com/index.php?page=fotogalerie&galerie=6&jazyk=cs>
- 8) <http://www.flickr.com/photos/fabulousminge/2732433853/>
- 9) http://www.flickr.com/photos/kryszard/galleries/72157622534075209#photo_300013495
- 10) <http://www.mombasainfo.com/about-mombasa/history-culture/history-of-mombasa/>
- 11) <http://www.nahaafrika.cz/africke-ozveny/clanky/Tajemny-kmen-cervenych-Himbu.html>
- 12) <http://www.rasta-copanky.cz/>
- 13) <http://www.vlasy-in.cz/dredy-dready-fotky-udrzba-historie-objevte-dreadlocks>
- 14) <http://www.weirdworm.com/beauty-is-bizarre/>